

Sid. 198, lin. 18.

Nålandsöf tillhör Bårnhuset och stadens Drätselcom-
mission samt innehafwes för närvarande af Lagmannen och
Riddaren af Stenhoff. Egendomen är N:o 1 i quarteret
Målaren. — Hofsiagthvarfvet är N:o 7 i quarteret Öfken
samt tillhör Kongl. Maj:t och kronan.

e) Anläggningar, Broar.

Sid. 200, lin 4—16 nedifr.

Denna eldöf anlades år 1807, på Friherre Edel-
crantz' befohlnad, af Herr Samuel Dwen, hvilken sedermera
i hufvudstaden upprättade ett eget jerngjuteri, hvarom
mera nedanföre. Ångmachinen, som drifwer öfvarnen, svarar
emot 100 hästars eller 800 menniskors kraft. Denna öfvarn
går alltid jemnt och lika fort, hvarföre också mjölet alltid är
lika godt; hvilket, som bekant, icke är fallet hvarken med
våder- eller wattenöfvarnar. Öfvarnen tillhör nu Kongl.
Maj:t och kronan.

Sid. 201, §. 13.

Att denna bro, liksom öfriga broar i staden, måst repa-
reras, behöfwer knappt nämnas. Mellan 1814 och 1818
förbrades dertill en summa af öfwer 3000 rd. b:co.

Sid. 203, lin. 9.

Derfledes är nu ett ordentligt tullhus uppfördt.

5) Blåstiholmen

Sid. 213.

1) Tillhör nu GeneralLieutenanten, Friherre G. L. von
Schultzenheim, som åren 1813 och 1814 lät på östra och
vestra sidorna uppbygga flyglar. År N:o 5 i quarteret
Näckström.

2) Tillhör nu Enkefru Grefwinan A. S. Horn. År
N:o 6 i quarteret Näckström.

3) Detta hus har genom arf tillfallit Majoren och
Riddaren, Friherre C. G. Nålamb, som nu är egare deraf.
Det undergick för några år sedan en fullkomlig repara-
tion samt erhöi en lång tillbyggnad för salubodar på östra
och vestra sidorna. År N:o 21 på Blåstiholmen.

4) Detta hus är ett fideicommiss i Fersenska släkten, och
Enkefru Grefwinan L. von Fersen behor det för närwa-
rande. År N:o 20.

6) Dessa egendomar utgå för närvarande, närmast f. d. Pechlinska egendomen, General-Consuln Zachrissons trädgård och, i hörnet af samma quarter, wid Blasiholms torget, Hennes Kongl. Höghet Princessan Sophia Albertinas stallbyggnader, samt, i westera hörnet, åt strömmen, en mindre, privat egendom.

Sid. 214.

7) Det är N:o 16, jemnte sjögården midt emot, N:o 11. Den 20 Febr. 1815, köpte närvarande egaren, Carstenen och Middaren Jakob Weslin, det af Hofmarskalken, Grefve Knut Vosses tierbhusdelägare för 86,000 rd. banco. Det led mycket wid den stora branden å Blasiholmen, 1822, men blef snart iståndsatt, då sielswa huser erhöi ett prydligare utseende, och åbyggnaden undergick en fullkomlig reparation; äfwenom den midt emot, mellan Hofslagaregatan och Zachrissonska sockerbruket, belägna oswannämnda sjögården blifwit, efter branden, af egaren hel och hällen bebyggd, i en för ändamålet ganska passande stil, efter Professor Gibrwells ritningar, med magasiner, utpforda af sten (utom det närmast sjön, som är af träd), till 3 waningars höjd, med hwallda tak och stengolf.

8) Är N:o 5 på Blasiholmen och tillhör samma egare, som det föregående.

9) Närvarande egaren, Factorn G. A. Utterbeck, tillhandlade sig, år 1812, denna egendom af Carstenen C. Pringenskölds enkefru, för 12,666 $\frac{2}{3}$ rd. b:co. Är N:o 6.

10) Brukspatron Wegelin sålde egendomen, år 1814, till Grosshandlaren J. G. Wenersqwist, för 23,000 rd. b:co, och denne åter till närvarande egaren, Professor W. Kraft. Huset erhöi sitt närvarande wackra utseende, efter ritning af HofIntendenten Piper, och har sin balcon icke öfwer, utan mellan, de bägge portarne. Är N:o 7.

11) Förste Hofmarskalken m. m., Friherre W. A. Fock eger ännu denna egendom. Är N:o 9.

Sid. 216.

12) Detta hus afbrann nästan alldeles wid eldswådan, 1822, men har sedermera åter blifwit uppbyggt. Jemnte den midt emot huset belägna trädgården, tillhör det nu General-Consuln Zachrisson, som der ännu underhåller sockerbruksrörelse i ett nytt, af honom med mycken kostnad och sorgfällighet uppbyggt, fabrikshus, hwilket likwäl, efter stora branden, 1822, ännu en gång blifwit å nyo hemskdt af eldswåda. Är N:o 17.

13) År 1822 uppygick hela det så kallade Sillhofwet i röf, och staden inköpte sedermera denna plats, för att der- sådes kunna anlägga en fullt rymlig tackjernswäg. Den till Södermalin och Södra Badstugatan, år 1808, från Munkbron flyttade tackjernswäg, som äfwen å sitt nya ställe hade för inskränkt local, blef, till följande här af, år 1827, på stadens befohlnad, till Sillhofwet förflyttad.

Sid. 218, lin. 13—18.

Sedan denna fyrka nedbrunnit, kommer ej heller någon ny att i dess ställe uppybyggas, emedan en fyrkobyggnad för Skeppsholmsförsamlingen redan är påbörjad på sjelfwa Skeppsholmen och, 1827, fortgick med den drift, att de yttre murarne äro färdiga till nära taklisten; men, hela år 1828, har denna nybyggnad stått alldeles owidrörd.

Lin. 19—26. Denna byggnad nedbrann helt och hållet wid den ofta omtalade eldswådan, 1822.

6) Skeppsholmen.

Sid. 222, lin. 15, 16 nfr.

I det födora fundamentet är nu en fyrka provisionellt inrättad för Skeppsholmsförsamlingen. Pastorern wid denna församling hafwa fordom blifwit tillsatta af Amiralitets-Collegium, men utnännas nu mer af Konungen. Den nuvarande pastorn har tillika en präbendesförsamling, nämligen Nyd och Näs af ärchesifket.

Lin. 14 nfr. Antalet af gallerfjulen på Skeppsholmen är 17. Öfwerst i dem förwaras alla nödiga inventarier för sluparnes utrustning.

Lin. 13 nfr. Antalet af gallerfjulen på Djurgården är 30, samt desutom 2:ne stora fjul på norra sidan, der alla canonjollar äro upplagda.

Stockholms escadre af Kongl. Maj:ts flotta består af 42 canonslupar och 42 canonjollar, sluparne med twänne 24-pundiga canoner och fyra 3-pundiga nickor, samt jollarne med en 12-pundig canon och 4 nickor. Desutom woro, i början af 1828, 24 jollar under byggnad och, i midten af Mars, blef föden dragen till ytterligare 16, äfwen som 30 jollar låra komma, såsom förstärkning, från en annan station. Hela escadren kommer då att bestå af omkring 300 fartyg. (Ur Stockholms Tidning, för år 1828.)

Sid. 223, lin. 1—4.

Mellan nya casernen och cancellihuset är ett i sednare tider påbyggt hus, der i öfra våningen Skeppsgöfescholan är inrymd.

Lin. 5—7. Detta hus är nu nedrifvet, i anseende till den förjade kyrkobyggnaden.

Lin. 8—15. Brandbatteriet är nu mer förflyttadt till Castellholmen.

7) Castellholmen.

På sydvestra sidan af denna holme är ett sjukhus, för flottans manskap, anlagdt. Dess nedra våning är af sten, och, 1789, erhöll det en öfvervåning af trä.

III.

Norrmalm.

1) Enskilda Hus i Westra Delen.

(Westra sidan af Drottningatan:)

Sid. 236, lin. 2—4 nfr.

Detta palats tillhör nu Hofmarskalken och Riddaren Grefwe G. L. Bonde samt Kammarherren och Commendeuren Grefwe J. U. Bonde. Det är N:o 1 i quarteret Rosenbad.

Sid. 237.

Detta hus, som, bakom det förra, sträcker sig tvärt öfver till Drottninggatan, är ett bland de vackrare i hufvudstaden samt af sin närvarande egare med så mycken prakt inreddt och meubleradt, att det en lång tid borat varit, till den del, som vänder sin façade mot Drottninggatan, beboddt af utländska ministrar, hwaremot den delen, som ligger mot Ridda Bodarne, bebos af egaren self. De Engelska Ministrarne Lord Strangford, Thornton och Fitzgerald, samt derefter de tvänne sista Franska Ministrarne, för närvarande Grefwe Montalembert, hafwa efter hvarannan begagnat detta vackra hus till sitt logis. Det tillhör Excellencen, Friherre Carl Carlsson Bonde och är N:o 2 i quarteret Rosenbad.

Lin. 3—6. Lärstämmandlaren J. Hazelius köpte, år 1810, detta hus af Baron C. Gripenstjerna för 32,000 rd. b.co. Det är N:o 3 i samma quarter.

Bland wackra och stora hus wid Drottninggatan, intager N:o 5, 6, 7, i quarteret Björn, hörnet af lilla Battugränden, ett utmärkt rum. Det har i äldre tider warit 3:ne särskilda egendomar, hwaraf den större, en tid bortåt, tillhörde Hofmarskalken Däben. År 1800 köpte Szwersfåthållaren m. m. Grefwe Samuel af Ugglas denna egendom utaf Capten-Lieutenanten, Grefwe Jakob Pontus de la Gardie, för en summa af 15,000 rd. b:co, och kortt derefter lät han, med stor kostnad, alldeles ombygga den. Den granna portalen med sina utmärkt wackra pelare, wid stora ingången från Drottninggatan, utmärker detta hus framför alla öfriga i grannskapet. Det tillhör nu Szwersten, Grefwe G. af Ugglas.

Sid. 239, lin. 15—18.

För att följa den ordning, i hwilken husen wid Drottninggatan äro belägna, måste man här rubba den, som blifwit i beskrifningen iakttagen. Näst efter quarteret Björn följer quarteret Elefantien, eller det, som är beläget mellan Stora och Lilla Battugränden. Hwillet af de i detta quarter belägna 7 hus, hwaraf 3:ne ligga wid Drottninggatan, i beskrifningen menas, har författaren dock ej i de handlingar, som i Stadsingenieurs-Contoret förwaras, funnat utreda. Illa, att ej gamla husnummern och quarteren äro utfatta hos Eiers. Nu har man en otrolig mudda wid forstningen efter hwarje hus.

Sid. 237, lin. 11—13.

Näst efter detta quarter följer Hågern Mindre, hwarest det här nämnda hus, som nu tillhör Kammarherren, Grefwe M. A. Falkenberg, är N:o 1.

Lin. 20—23. Tillhör Excellencen, Grefwe M. Brahes storbhusdelägare och är N:o 1 i quarteret Hågern Större.

Lin. 24—26. År 1797 köpte Ryttmästaren von Hauswolff detta hus för 16,000 rd. samt sålde det, 1801, till Excellencen m. m., Grefwe E. Ruuth för 17,000 rd. Denne sålde det, 1810, till Grosshandlaren N. Setterwall för 18,000 rd., och denne åter, 1811, till Grosshandlaren J. G. Wennerquist för 21,000 rd., allt b:co. År 1826 köpte närwarande egaren, Kamereraren W. H. Willman, detta hus. Det är N:o 7 i quarteret Hågern Större.

Lin. 16—18 nfr. Detta hus egdes, år 1756, af Kammarherren A. de Geer, som köpte det af den namnkunniga Presidenten Broman för 66,000 daler kopparmynt. Nuwa

rande egaren är *Sfwerste-Kammarjunkfären m. m. Friherre S. W. Sprengporten*. Huset är N:o 2 i quarteret *Gripen*.

Lin. 10—15 nfr. Är N:o 1 i quarteret *Stotten* och eges nu af *Bagaren F. H. Vihl*. Den omtalade trädgården har lemnat plats för stallgården, och dennas förra tomt för en gata mellan *Hötorget* och *Drottninggatan*. *Bagaren Vihl*, som köpt detta hus af *Sfwerste-Lieutenant Willebrands* creditorer, har förlidit och detta är urfört en amplification deraf, som redan war påtänkt af *Baron Willebrand*, och som gjort det till ett af de vackraste, men säkert till det största wid *Drottninggatan*. Första våningen bebos af *Hans Excellence, Stats-Rådet, Grefwe Rosenblad*, samt den andra och tredje af *Engelska Ministern, Lord Blomfield*, som der uppsatt en utwald samling af taylor.

N:o 3 i samma quarter är också ett bland de fibrre husen wid *Drottninggatan*. Det tillhör *Groffhandlare-enskan H. Pijon*, som, år 1815, köpte det af *Fiherrinuan Sjernerona*, för 35,000 rd. h:co.

N:o 3 i quarteret *Nörstrand*, beläget näst *ofwansför* *Warnhuset*, i hörnet af *Nörstrandsgatan*, är äfwen ett bland de fibrre. Det tillhör *Tracteurs-enskan M. C. Sunnerdahl*.

(Sftra sidan af *Drottninggatan*:)

Sid. 238, lin. 5—9 nfr.

Quarteret *Lejonet* är det första på denna sida och bör således först omtalas, ehuru den förut iaktagna ordningen härigenom rubbas. Det här nämnda hus är N:o 2 i detta quarter och tillhör nu *Lieutenanten Pauli* samt bebos för närwarande af *Danska Ministern, Grefwe Anabbe*.

Sid. 237, lin. 7—10.

Tillhör *Bergsrådets* enfefru, *Charlotta Lesebure*, och är N:o 4 i samma quarter.

I det näst intill liggande quarteret *St. Johannes Sibrare*, må annärkas huset N:o 6, i hörnet af *Drottning- och Nya Kungsholmsbrogatorna*. Wid denna sednare gata har det i synnerhet en betydlig längd och gränсар der intill *Svenska Läkare-Sällskapet*s hus, som är N:o 7 i samma quarter. Det har, likasom det sednare, förr tillhört *Kongl. Lifchirurgus Joh. Wenner*, hwilkens arfwingar, år 1821, förskafde det till *Captenen och Lärsteframhandlaren J. Hazelius* för 33,000 rd. h:co. Det eges nu af *Enfefru Fiherrinnan U. Ewén*.

I det följande quarteret, *Brunkhuswudet*, annärkes hu-

set N:o 4, tillhörigt Sadelmakare-Äldermannen J. Fagerberg, beläget i hörnet af Drottning- och Karduanmakaregatorna. Det köptes, år 1808, för 12,000 rd. bico, och egaren har sedan låtit reparera och tillbygga det. Den sidan, som ligger åt Drottninggatan, är prydd med smakfulla ornament, äfvensom huset, wid slutet af den långa sträckningen uppåt Carduanmakaregatan, har en wacker facade åt denna gata. Det tillhörde förut Frimurarebarnhuset.

I kvarteret Skansen kan N:o 2 anmärkas, icke så mycket för husets storlek, fastän den är temligen betydlig, som derföre, att det nu mer blifwit ett publikt hus, och för sättet, hwarigenom det erhållit denna egenkap. Det tillhörde nämligen förut Enkesfru Friherrinnan Preijs, och, då hon, år 1813, dog utan arfwingar, tillföll huset kronan såsom danna-ars; en händelse, hwilken sällan lär inträffa. Derefter disflyttades Lands-Cancelliet och Lands-Contoret, åt hwilka hottenwåningen inrymdes. Första wåningen innehafwes af General-Adjutanten för arméen, och den andra af Lands-höfdingen öfwer Stockholms län. Huset har fordom tillhört Kongl. Secreteraren Ström och sedermera Presidenten, Baron Ruuth.

Sid. 238, 1—7.

Detta hus är N:o 6 i samma kvarter och eges af Boktryckaren, Directuren J. H. Nordström.

Lin. 8, 9. Detta hus är N:o 8 i kvarteret Adam och Eva samt tillhör nu Hofmarskalken H. F. Neuterschildt och Hofmarsk., Frih. A. Neuterschildt. Landseancelliet förflyttades sedermera derifrån till huset N:o 9, kvarteret Lammet, och blef ytterligare flyttadt till N:o 2 i kvarteret Skansen, såsom ofwärdigare år nämndt.

Lin. 10, 12. Detta hus är N:o 2 i kvarteret Islands. Den nämnda köpesumman, 22,000 rd., war hälften i Banco och hälften i riksgäldsredlar. Huset tillhör nu Bryggarenskan E. Westman. Det har en lång tid varit helt och hållet beboddt af Ryfka Ambassadeuren, Hans Excellence, Grefwe Suchtelen, som, i de twänne öfwersta wåningarne, förwarar sitt stora bibliothek af omkring 40,000 volumer, med en mängd sällsynta manuskript och dyrbara prafwerk. Första wåningen, som bebos af Hans Excellence, är prydd med en mängd oliefärgstafwor af utmärkt wärde. Hos Hans Excellence har desutom det högge sällskapslifwet och den diplomatiska corpsen länge stått i förbindelse för des

foiréer, som förenat det mest bildade, kunskapsrika och talentfulla, denna umgängeskrets har att erbjuda.

Lin. 13—17. Denna trefliga egendom tillhör nu Commerce-Rådet P. E. Filén, som mycket förfönat den vackra trädgården, och är N:o 3 i nyssnämnda quarter.

Hela quarteret Grönlandet Södra tillhör Bryggaren och Nyttmästaren Brandelius. Ehuru denna egendom ej är utmärkt bebyggd, förtjenar den dock nämnas, dels för sin storlek, dels och för det der anlagda stora bryggeriwerk, som skall lemna det bästa öl i hufvudstaden. Egendomen är belägen mellan Drottning- och Hålländaregatorna, samt Adolph Fredriks Westra och Södra Kyrkogator. Närvarande egaren köpte den, år 1816, af Bryggare-Äldermannen Mr. Westman Lorentson, för 25,000 rd. b:co.

3 quarteret Grönland Norra förtjenar N:o 5, eller det så kallade Westmanska huset, att framför andra utmärkas. Det är beläget wid planen framför Adolph Fredriks kyrka, mellan Drottning- och Hålländaregatorna. Det uppbyggdes i början på 1800-talet, af nyssnämnda Bryggare-Älderman Abraham Westman Lorentson, och twänne der belägna hus utgjorde grunden för denna imponerande byggnad. Egendomen war förut capellansboställe i Adolph Fredriks församling och således, år 1798, till nämnda Westman för 4000 rd. rge. Detta hus, som med fål förtjenar namn af palats, håller 142 alnar i längden. Det köptes, år 1811, för 36,000 rd. b:o af sina närvarande egare, Nyttmästaren och Riddaren J. Westman samt Amaranther-Orden, hwilken der håller sina sammankomster.

Lin. 18—25 ofr. Tillhör nu Första Expeditions-Secretären F. J. Lorich och innefattar hela quarteret Kongsten.

Längre fram, på Norrtullsgatan, i quarteret Trumpetaren, är egendomen Eriksberg belägen. Den ärmärkes både derför, att den fordom varit ett namnkunnigt wårds-hus, och att den, ehuru jemnförelsewis med förutnämnda egendomar ganska obetydlig, likwäl är en af de vackraste på den aflågsna local, der den är belägen. Der har för Institutet för Flin-da och Öfsumma varit inrättadt, och närvarande egaren, Boktryckaren och Auditeuren O. Scheutz, köpte den, år 1827, för 10,000 rd. b:co af Directionen för nämnda institut. Denna egendom utgör N:o 3, 4 i nämnda quarter.

Lin. 10—14 nfr. Är N:o 5 i quarteret Brunckhalsen och tillhör f. d. Grosshandlaren J. G. Wennerquist.

På andra sidan Brunckbergsgatan, wid Malmskillnads-gatan, bär huset N:o 8, i quarteret Fyrmbärsaren, såsom det

första vid denna gata, anmärkas. Det är beläget i hörnet af nämnda gata och Stryckgiutarebacken samt tillhör Hattmakare-Ålbermans enkan A. M. Lundberg.

Sid. 239, lin. 13, 14.

Detta hus är N:o 1 i quarteret Uttern. Sjelfwa huswudbyggnaden undergick, år 1819, en radical reparation; men flyglarne äro i sitt förra skick.

Här bör äfwen nämnas det Kejserska huset wid Abba Bodarne, som är N:o 1 i quart. af samma namn. Efter det pris, för hwilket nuvarande egaren, Högshandlaren G. L. Kejsler, åren 1814 och 1815, inlöste återstående delar af denna egendom, skulle den uppgå till ett värde af 28,000 rd. b:co.

Vid Clara Strandgata bör huset N:o 4, quart. Kajan, anmärkas, så väl derföre, att det är ett bland de första och vackraste på denna trakt, som också för de bekanta och jernförelsewis lysande baler, som der hållas, och hwilka äro de bästa publica, som huswudstaden hittills haft att erbjuda. I detta hus har också Aurora Orden sina sammankomster, baler och spectacler. År 1808 köpte Högstråtsrådet H. Argillander denna egendom af Majoren och Ridbaren A. U. Kirsteins arfwingar, för 24,000 rd. b:co. Till egendomen hörer också N:o 1 i quarteret Uggleflans. Den tillhör nu Högstråtsrådets arfwingar.

Sid. 240, lin. 10—27.

Huset, der caroussellerna höllos, war en lång byggnad af bräder, som ännu qwarstod år 1691. Ett giuthus blef sedermera derstädes inrättadt, der åtskilliga piecer blifwit giutna, hvaribland må anmärkas Gustaf I:s, Gustaf II Adolphi, och Gustaf III:s bildstoder. Vid banan anlade den namnkunnige Sergel, efter erhållet tillstånd, sin bildhuggare attelier, från hwilken så många mästerverken utgick, som för ewiga hans namn. Des wärdige efterträdare, Herr Wyrström, lärar härstädes ega samma förman af fria boningsrum och rum till attelier. (Ur Stockholms Tidning, 1825, förra hälften, N:o 40.)

Då Landbruks-Akademien inrättades, blef en del af banan uppläten till des disposition. Vid Mäster Samuel's gränd och ingången till Rånmarbanan byggdes då först en verkstad för återbruksredskap, och sedermera utwidgades byggnaden allt mer, tills den fick sitt nuvarande, temligen prydsliga, skick. Den består af huswudbyggnad, med flyglar åt östra och westra sidorna; men den sistnämnda är ännu ei

fullbordad. ÖfversteLieutenanten Blom, som eger att för ända-
damålet fränt begagna Landbruks-Akademiens verkstäder, har
äfwen haft sig upplåten denna rymliga local till uppdrän-
de af sina flyttbara, fina, men nåtta och smakfulla, hus af
egen uppfinning, hwilka nu pryda Rosendahl och Drottning-
berget, utom många privata landtegendomar fring huswud-
staden och i landsorten, samt äfwen blifwit sticade utom-
lands, till Petersburg och Hamburg.

2) Enskilda Hus i Östra Delen.

Sid. 245, lin. 8, 9.

Är nu N:ro 1 i quart. Winstoden och tillhör för det
närvarande Enkefru Majorsskan F. G. Celsing.

Lin. 10—15. Är N:ro 1 i quart. Jakob Mindre och
tillhör för detta Provincialmedicus, Åfsehorn C. Wermåller.
Der är icke mer något apothek, utan apotheket Lejonet är nu
förflyttadt till det näst ofwansför på samma sida wid Rege-
ringsgatan liggande hörnhus, eller N:ro 16 i quart. Jakob
Sjöbire, som tillhör Hofapothekaren Sprinchorn.

Lin. 25—27. Är N:ro 1 i quart. Thörwiggen och till-
hör för det närvarande Brukspatron M. Wendicks.

Lin. 7—9, nedifr. Är N:ro 12 i quart. Trollbåtten
och eges för det närvarande af Fröken F. U. Fredenstjerna.

Lin. 4—6 nedifr. Är N:ro 5 i quart. Spekten och
tillhör nu Nyttmåstaren F. W. Ankartrona. Huset är pryddt
med wädra ornament, och det skulle wara ett af de pryds-
ligaste wid Regeringsgatan, om egaren lät det undergå en
reparation; men nu är det i förfallet tillstånd.

Sid. 246, lin. 6—9.

Är N:ro 3 i quart. Spekten och tillhör Hans Excellence,
Fältmarskalken Grefwe C. von Stedingk. Har 1828 under-
gått en reparation, som, genom wäl anbragta ornament,
gjort detta hus till det wädraste wid Regeringsgatan.

Mellan Hamngatan och Smålands gränd, wid Rege-
ringsgatan, är det stora Björkmanska huset beläget och utgör
N:ro 5 och 6 i quart. Hästen. Det tillhörde, 1750, Grefwe
Mils Brahe och war fordom trähus. År 1785 köpte Bruks-
patron B. M. Björkman det af Majoren, Friherre P. A.
Stromberg, för 17,500 rd. b:co, och bebyggde sedermera hela
denna långa sträcka med ett wädrert, 4 våningar högt, stens-
hus, som dock är beladt i twänne affatser. Björkmans enka

ingid sedan äktenskap med Presidenten, Baron P. E. Sködebrand, och, efter hans död, såldes, år 1827, ena hälften, eller N:ro 6, af förmyndaren för hans barn, åt Krigsrådet C. J. Salomon, för 52,000 rd. b:co. Fru Friherinnan Sködebrand wille derefter bërda denna del af egendomen, hwarom process uppsod, hwilken ännu icke är slutad.

Långt upp på Regeringsgatan, i hörnet af Ortorgsgränden, mellan Ortorget och Regeringsgatan är Kammeraren G. Bernegaus wackra hus. Det utgör N:ro 3 i quart. Stuten. Närwarande egaren köpte det, år 1813, af Szwers-Commissarien Sk för 18,500 rd. b:co.

Strax derofwanför, i hörnet af Lutterns gränd och Regeringsgatan, är det så kallade Demanderska huset. Det tillhörde, på 1750-talet, Tobaksfabriqueuren Demander och har ända hittills varit i denna slägtis ego. Dock är det blott en tredjedel, som nu tillhör hans arfwingar, och egas de öfriga två tredjedelarne af Grosshandlarenskan M. C. Fris och Tobaksfabriqueursenskan M. C. Bucht.

Sid. 247, lin. 1—3.

Är N:ro 9 i quart. Jakob Större och tillhör Afseborn L. H. Gyllenbaal.

Lin. 6—11. Tillhör Excellencen, Grefwe Carl de Geer. War efter gamla numereringen N:ro 111, 112, 113, men är efter den nya N:ro 8 i quart. Spekten.

Wid norra Smedjegatan förtienar huset N:ro 4 i quart. St. Peter att anmärkas, såsom det wackraste wid denna gata. Det tillhör för det närwarande Commissionshandslanden A. Ahrengren.

Sid. 248, lin. 1 o. ff.

Ängemarshof är N:ro 2 i quart. Ruddammen och tillhör Tobaksranteuren J. Rydberg.

Lin. 14 o. ff. Belleoue är N:ro 6 i quart. Arkshwiltan samt tillhör Kongl. Maj:st och kronan.

3) Torg.

Sid. 255, lin. 22—24.

På westra sidan om torget, i quart. Winkelhaken, har Drätsel-Commissionen i sednare åren låtit uppföra ett nytt hus, hwarest nu brandwakten har sitt corps de garde. Det är också inreddt till spruthus, wäg- och måtarehus, äfwen som boningsrum, hwilka äro uthyrda. Byggnadsstylnaden war

34,031 rd. h.co. (Underrättelser om de af Dråtsel-Commissionen, mellan åren 1814 och 1819, öfvertagna byggnader äro hemtade ur en förteckning, tryckt i Stockh., 59 s. 4:o.)

Sid. 256, lin. 1—3.

Från Packartorget till Nybron har i sednare tider, genom Dråtsel-Commissionens åtgärd, en ny gata, såsom fortsättning af Hamngatan, blifwit bypnad. Den kostade staden något öfver 9000 rd. h.co. Till torget föra Hamngatan, Packartorgsgatan, Smålands- och Stydjunkaregränderna.

Lin. 20—21. Stadens Skjutningskyldighet bestrides af åkareämberet, såsom en desamma åliggande förbindelse, men delas frivilligt af allmogen på fringliggande landsbygd, i anseende till den förbjuda skjutselegan. Skjutståsarnes antal utgör för hvarje dygn mellan 40 och 50, och allmogen betjenar med mera än $\frac{1}{3}$ deraf.

Sid. 259, §. 9.

De å Norrmalm boende åkare hafwa sin samlingsplats på detta torg.

4) Kyrkor.

a) Clara Kyrka.

Sid. 263, lin. 26—30.

Norra och westra kyrkoportarne äro uppbyggda i sednare tider. Jernportarne wid den förra äro en föråring af den nyligen aflidna Smedsältermannen Anders Nordgren. Kyrkogården innehåller en rymd af 29,533 quadratalnar och är planterad med träd i råta alleer, mellan westra, södra och östra kyrkoportarne.

Sid. 264, slutet.

Nordbergs efterträdare hafwa varit: Samuel Troilius, från år 1747 till 1751, då han blef Biskop i Westerås och sedermera Årkebiskop. Rustus Christoffer Hauewolff, från 1752 till 1773. Peter Nensén, till 1788. Adolpb Arnold Ahlund, från 1790 till 1815. Doctor C. P. Haagberg till 1825, och sedermera Doctorn m. m. Frans Magnus Franzén. Man har här lemnat denna förteckning fullständig, emedan en sådan öfver denna församlings pastorers förut ej finnes tryckt. Dock tillåter ej planen för närvarande arbete, att tillika anföra dessa måns biographier.

Sid. 266, lin. 7—38.

Denna altartafla är målad af Jonas Hoffman, Professor wid Målare- och Bildhuggare Akademien härstädes, på 1770-talet.

Sid. 267, lin. 6—13.

Bland monumenter bör äfwen nämnas: på södra sidan uti tredje fensret ett epitaphium af svart och hvit marmor, uppsatt 1808, af Swenska Akademien, öfwer den namnkunniga skalden, Grefve Gustaf Fredrik Gyllenborg. (Ur Stockholms Tidning, 1826, förra hälften, N:o 15, 17.)

Uti denna församling finnas en pastor och 2 comministrar. Den förra njuter, såsom vice præses uti Stadsconsistorium, årligen 67 tunnor spannmål, och de sednare 40 rd. h:co hwardera af statsmedlen, utom inkomster af församlingen.

b) Adolph Fredriks Kyrka.

Sid. 268, lin. 25—31.

Kyrkogården är dels omgifwen af flera kyrkan tillhörande byggnader, dels af en stenmur, som är påkostad af enstaka personer. Den har 4 portar af jern. Den håller i längden, från norr till söder, 211 och, från öster till väster, 176 alnar, samt är försedd med en trädplantering i råta af leer och prydes af åtskilliga grafwårdar.

Sid. 269, lin. 24.

Efter Flodin hafwa följande här varit pastorer: Doctor Johan Samuel Drysen och Doctor Johan Olof Wallin, om hvilka se Storkyrkan. Magister Erland Colliander tillträdde kyrkoherde ämbetet härstädes, år 1818, och dog 1824 samt fick till efterträdare Mag. Lars Christian Tunelius.

Lin. 12 nfr. I tornet hänga trenne klokor.

Sid. 270, slutet.

Utom monumentet öfwer Cartesius, finnes här blott ett till, nämligen öfwer Landshöfdingen Carlssköld. Äfwen bör nämnas, att den namnkunnige konstnären, Professor Sergel, härstädes är begrafwen. Öfwer hans grift i sydsödra hörnet af kyrkogården är en, af granit buggen, fyrkantig sten, i form af en pyramid, upprest, med denna enkla inskrift: JOHAN TOBIAS SERGEL. (Ur Stockholms Tidning, 1826, andra hälften, N:o 8, 9, 10.)

Denna församling har 1 pastor och 1 comminister, som ej åtnjuta något af statsmedlen.

c) Jakobs Kyrka.

Sid. 273, lin. 1—3.

Kyrkan är aslång, försedd med tvånné pelarrader från choret, som är mycket smalare än sjelswa kyrkan. Dess längd är 80 och bredd 30 alnar; höjden från gatan till taklisten är 18 $\frac{1}{2}$, till kryptåsen 40, derifrån till tuppen åter 40 $\frac{1}{2}$ alnar. De tvånné små tornen wid westra dörren äro, med spirorna, 45 alnar höga. Fensuren äro 23.

Lin. 20, 21. Denna altartafsla har nu mer blifwit borttagen. Wid reparationen, som börjades 1814, uppsattes en ny, målad af Hæselgren och föreställande Christi uppsländelse. År 1828 måste den åter lemna rum för en annan, smakkfullare, målad af Professor Westin och föreställande Christi förklaring. Altardecorationen består af en arcad, som hwilar på tvånné Korinthska colonner. Tvånné rikt förgyllda candelabrer äro, en på hwardera sidan om altaret, uppslådta på runda piedestaler. Ritningen till denna decoration är af Conducteuren C. G. Blom.

Lin. 23, 24. Detta chorstrank måste äfwen, wid den nämnda reparationen 1814, lemna rum för ett annat, som liknar ett wanligt lågt jernstaket.

Lin. 25. Denna predikstol är äfwen borttagen, och en ny uppsattes wid den osvan nämnda reparationen; men, som den i flera afseenden war opassande, måste den åter, år 1826, lemna rum för en annan, ganska wacker och smakkfull. Sculpturarbetet är af bildhuggaren Pettersson, och det stöna draperiet af Professor Göthe.

Lin. 26, 27. Nu mer finnas, utom orgelläktaren, blott tvånné läktare, och den, som kallades Gref Magni läktare, nedtog, jemnte de andra, wid den nämnda reparationen.

Lin. 2—13 nfr. De flesta af dessa wapen borttogos, wid ofstannämnda reparation, ur kyrkan och insattes i kyrkans grafchor. Detta grafchor hade fordom warit ett gemensamt bisättningsrum, men fördelades, år 1646, genom en stilmur, i tvånné delar, då den östra delen förblef kyrkans, och den westra inköptes af Grefwe Horn. Han lät i arcadöppningen uppsätta ett präktigt, förgylbt jerngaller, öfwer hwars portar ses Hornska, Drenstjernska och Bjelkska åternas wapen. Detta bibehölls äfwen wid reparationen; men huswudbaneren inne i grafchoret nedtogos.

På detta ställe förtjenar äfwen nämnas, att Johan Henrik Kellgren, en bland sitt tidwards yppersta skalder, är begrafwen på denna församlings kyrkogård, nedanför den

6:te södpelaren å norra sidan. Han utfåg i lifstiden sjelf detta grafställe, med begäran, att grafwen skulle gibras så djup, att hans ben måtte få hwila i ro. Ingen praktfull minneswård pryder hans graf; den är endast utmärkt af lemningar efter en liten kulle eller jordhög, som för, hwarje sommar, wårdades med mycken omsorg, jemnte twänne bredwid planterade träd; men det ena af dessa är utgånet, och ingen lärer nu mer fråga efter att wårda dessa enkla minnesmärken efter denna man, som likwål war en heder för sitt fädernesland. I pelaren, midt för jordgrafwen, är en marmorsten insatt, som utwisar skaldens södelse- och dödsår.

Sid. 274, lin. 6—10.

Sedan 1808 begrafsas ej några lik på kyrkogården. Derwid är likwål undantag gjordt för de grafwar, som tillhöra enskilda personer. Kyrkogården innehåller, på norra sidan 53 alnar, på södra 80, på östra 90½ och på den wester 69½ alnar.

Lin. 11—19. Hela södra sidan af kyrkan upptages af handelsbodar, uppbyggda på 1770 eller 1780 talet. De utgåra en wanprydnad för kyrkan.

Lin. 23—25. För det närwarande ega ej Katholikerna härslådes någon särskild begravningsplats.

Sid. 276, lin. 21.

Bland pastorer i Jakobs församling bör ej förgätas Doctor Magnus Lehnberg, känd för flera skrifter i witra ämnen, men i synnerhet för sina af trycket utgifna predikningar. Han war född 1758, blef 1789 en af de aderton i Swenska Akademien, 1802 kyrkoherde i Jakobs församling, 1805 biskop i Linköping, samt dog 1808. Hans son adlades under namnet: af Lehnberg. Hans efterträdare hafwa varit: Doctor Anders Berg, född 1759, kyrkoherde härstädes 1806, död 1809, och Doctor Johan Jakob Hedren, född 1775, kyrkoherde härstädes 1809, Kongl. Swwershofspredikant 1813, m. m., hwilken ännu innehar detta ämbete.

(Ur Stockholms Tidning, 1826, förra hälften, N:o 24—27, 30—33, 38, andra hälften, N:o 34).

Jakobs och Johannis församling har en pastor och 3 comministrar. Den förre njuter årligen 100 rd., och de sedwäre 13½ b:co hwardera af statsmedlen, utom terminationspengar af församlingen.

d) Johannis Fyrka.

Sid. 277, lin. 24. Nu finnas 3:ne kloster i tornet.

Sid. 278, lin. 18.

Kyrkan är byggd i skånad af ett kors, och utgör hvarseje del omkring 60 alnar i längden. Hon är brädsodrad och rödmålad, och taket är af bräder.

Sid. 279, lin. 16 nedifr.

Aflidne gardesföljder begrafnas nu på denna kyrkogård, i ordning med andras lif.
(Ur Stockholms Tidn. 1826, förra hälften, N:o 40 och 41)

e) Andra, ej fixa, församlingars Fyrkor.

Engelska Wesleyanska Metodisterna bbrjade, d. 3 Dec. 1826, att hålla sin Gudstjenst uti Excellensen Grefve Carl de Geers trädgårdsfalon wid västra Trädgårdsgatan. Hans Excellence har benåget upplåtit denna local, utan något contract och således på obestämd tid. Ingen fond för församlingen är ännu samlad, blott påräknat. Kyrkan är inredd på Herr Owens befohånad. Kl. 11 förmiddagen hålles Engelsk högmessa, och, d. 2 Dec. 1827, bbrjade pastor att äfwen kl. 5 eftermiddagen hålla Swensk Gudstjenst. Åhbräres antal af Engelska nationen är omkring 50.

Uti huset N:o 2 kvarteret Näckström å Blasieholmen har äfwen Evangeliska brödräfsamlingen sin egen kyrka.

5) Publica Hus och Allmänna Inrättningar.

a) Operahuset.

Sid. 299, lin. 1—6.

Hwad operahusets sednare hden beträffar, må anföras, att det under för detta Konungens sednaste regeringsår war på vägen att nedrifwas. Det berättas, att anledningen till detta besynnerliga infall härledde sig från en dröm. Zuelertid hade man redan år 1806 upphört att gifwa representationer, och under frigsåren 1808 och 1809 blef byggnaden använd till sjukhus; men Gustaf Adolfs nedsligande från thronen frälsade den från vidare försibrelse. Operahuset war nu egentligen egnadt för sångpjecer, samt Dramatiska Theaterhuset för talpjecer. Och man spelade aldrig under samma afton på båda theatrarne, utom någon gång om söndagarne under Grefve Edwenhjelm's hfwerdirecteurskap. Då det
Lundequist, III, Bih.

sednare theaterhuset nedbrunnit d. 24 Nov. 1825, blefwo der-
 efter piecer af alla slag uppförda på stora theatern, likwål så,
 att merändels trenne dagar i weckan äro egnade åt drama-
 tiska scenen, och twänne åt den lyriska.

Lin. 10. Första raden har 26 loger, och andra raden
 19, hwaraf å förra stället N:o 10—16, och å det sednare
 N:o 10, äro bestånda för de kongl. personerna. Tredje och
 fjerde raderna hafwa hwardera 19 loger, hwaraf den med-
 lersta fondlogen rymmer 10, och de öfriga 8 personer. Å
 femte raden äro 60 numererade platser, och galerierna å
 båda sidor kunna rymma 120 personer. På amphithea-
 tern äro 122 platser, och de numererade orchesterplatserna
 wid dramatiska scenen utgå 28. Parterren rymmer 250
 personer. Desutom finnas 6 ordgon med 3, 6 parterloger
 med 2, och 2 avantscener med 5 platser i hwardera. Sål-
 des kan man beräkna, att theaterhuset innefattar något öf-
 wer 1,200 allmänna platser.

Lin. 11. Salonen är, likasom theatern, 48 fot bred.
 Denna theater är försedd med stöna och smakkfulla decora-
 tioner samt ett ypperligt machineri af Directeur-Mechanicus
 Chef, och låra få theatrar i detta afseende kunna jemnföras
 med denna. Directeuren, flere hitbrände ämbetsmän
 och åtskilliga bland den förnämsta theaterpersonalen ega i
 Operahuset fria boningsrum.

Sid. 301, lin. 1—8.

Med dessa kunna naturligtwis de förnämsta, i sednare
 tider uppförda, stycken täfva om företrädet. Likwål har man
 mer sällan, wid uppförandet af en ny piece, träffat någon
 af de förnämsta, som kunnat wara att tillgå. Man har,
 underligt nog, förnämligast fäst sig wid Franska origina-
 ler, utan åtskillnad i afseende på ämnet, ehuru denna nation,
 som wål kan åstadkomma många lekande, piquanta komedier,
 likwål hittills icke wisat någon särdeles förnämga i compo-
 sitionen af sorgespel. Deremot hafwa Englands och Tysk-
 lands tragiska mästestycken till det mesta fått ligga obegag-
 nade, äfwen som man ej tyckes hafwa wärdat sig att taga
 kännedom om de mästerliga stycken i denna wäg, som Dan-
 mark har att uppvisa, ehuru några af dem redan äro öf-
 werfluttade på vårt språk.

Man bör också nämna något om theaterns ekonomiska
 ställning. Inkomsten för försälda entreebilletter swarar al-
 drig mot utgifterna för året. Man bör besinna, att af den-
 na inkomst directionen, acturer samt actriser, orchester, bal-

letten och den alltför talrika ämbetsmänna personalen flöla hafwa sina löner, äfwenfom flere årtiuta icke obetydliga pensioner. Hårtill kommer representationskostnaden, hwißen, wid nya och stora piecer, är högst betydlig. För att fylla denna balance, har staten fordom anslagit en årlig sörre summa (80 till 90,000 rd.); men nu, sedan Rikens Ständer, wid 1823 års riksdag, uti den tillböknig af 100,000 rd. b:co, som då beslöts för Konungens apanage, inbegreps anslaget för theatern, har Kongl. Maj:it under de sednaste åren i nåder ihogkommit theatern med ett årligt undersköd af 24,000 rd. b:co, hwarutom H. K. H. Kronprinsen för sin loge betalt 2,666 rd. 32 fl., och H. K. H. Princestan för sin 666 $\frac{2}{3}$ rd., allt b:co. Theaterns öfriga inkomster äro fördelade i wisa lotter eller actier, hwaraf en del, till mera eller mindre belopp, tillfaller acteurer och actriser, i mån af deras skicklighet.

b) Observatorium.

Sid. 303, lin. 15—19.

Till dessa undersköd bör äfwen läggas, att 5000 rd. anslogos till att bestrida de kostnader, som woro förenade med gradmätningen i Lappmarken 1801. Något årligt statsanslag beslås icke observatorium; men åtskilliga gånger har det njutit undersköd till inköp af instrumenter, och sist anslogos dertill, wid 1823 års riksdag, 5000 rd. b:co. Dess förnämsta instrumenter äro: en repetitionscirkel af Lenoir, som begagnades wid den nämnda gradmätningen i Lappmarken, ett achromatiskt teleskop af Dollond, ett passage-instrument af Reichenbach och en meridiancirkel af Ertel, hwißå hänge sednare man för det närwarande är syfselsatt att uppställa.

Lin. 1—3 nfr. Till de tider, då hölden varit minst, kan läggas d. 5 Febr. 1791 och d. 12 Mars 1819, då den varit 9 grader. Till de tider, då den varit störst, kan läggas: 32° d. 20 Jan. 1814, 31° d. 27 Jan. 1809, 30° d. 7 Febr. 1805.

(Ur Ehrenheims tal om Klimaternas Mörklighet, Rosenhane, Wetenskaps-Akademiens Historia, och muntliga underrättelser.)

IV.

Ladugårdslandet och Djurgården.

1) Ladugårdsgården.

Sid. 309, lin. 20—29.

Först i början af 1700-talet lär det blifwit använt till exercitiplats. Under Gustaf III:s och Gustaf IV Adolfs regeringar blef det allt mer utvidgadt och större öfningläger der sammandragna; men det är i synnerhet genom vår nu regerande Konungs åtgärder, som det blifwit en af de prydligaste campementsplatser i riket. Den sista och betydligaste planeringen af fältet börjades 1817 och fortsattes påföljande åren. Vid östra ändan af fältet är en höjd, kallad Drottningberget. Från detta berg kan man öfverflöda nästan hela slätten. År 1818 blef derstädes hufvudpaviljonen uppförd, 1821 Konungens sidopavillon, och 1823 Kronprinsens pavillon. Byggnader, för betjeningen, för kök samt stallbyggnader, äro uppförda på norra sidan. Ladugårdsgården innehåller 718 tunnland. Dess största längd, från Wiksberg till bortom Skomstet, är öfver 4000 alnar, och största bredden, från Laboratorium till Tegelludden, något öfver 2000 alnar. Längsta uppställningslinean är dock ej mer än något öfver 2,400 alnar, emellan Lindarången och den så kallade Starrbacken.

(Ur Stockholms Tidn. 1827, förra hälften, N:o 35.)

2) Enskilda Hus.

Sid. 312, lin. 1—3.

År N:o 1 i kvarteret Skrafvelberget Större.
Lin. 10—14. År N:o 5 i kvarteret Middaren.
Lin. 15—23. År N:o 3 i kvarteret Zernodet.
Lin. 19—21 nfr. År N:o 1 i kvarteret Klippan.
Lin. 10—13 nfr. År N:o 1, 2 i kvarteret Wildswinet.
Lin. 7—9 nfr. År N:o 3, 4 i kvarteret Hafsöwalget.
Lin. 4—6 nfr. År N:o 2 i samma kvarter.

Sid. 313, lin. 1—3.

Denna gård har sedermera blifwit inköpt till kronan.

Lin. 5—11. Tillhör nu Y. G. Sjöstedt och C. W. Sjöstedt. År N:o 4 i quarteret Terra Nova Öfvere.

Sid. 313, lin. 11—15.

Hwärtill denna plats nu användes, se nedanföre Fredrikshof och Casernerna.

Lin. 20 o. ff. Eriksberg år N:o 4 i quarteret Träskfloden.

3) Kyrkan.

Sid. 316, slutet.

De pelare, som här sägas vara fullbordade, äro de å nordöstra sidan, mellan hvilka predikstolen är uppfatt. Kapitäl och foubasements äro sföna. Alla de öfriga motsvarande pelarne äro ännu icke fullbordade; äfvensom de 4 mot hwarandra anbragta plafonder sakna de prydnader, som de, enligt den ursprungliga desseinen, borde ega. Kyrkan är, inom murarne, omkring 70 alnar i längden, lika från öster till väster samt norr och söder.

Sid. 317, lin. 1.

Altartaflan förmenas vara ett bland Ehrenstrahls många mästerverken och föreställer Kristus på korset samt omgifwes af en ganska wacker decoration. Andra hålla före, att Ehrenstrahls elev, Schröder målat denna tafla.

Orgelverket består af 30 stämmor samt är förfärdigadt, år 1760, af Green och Stråle.

Lin. 8—12. Den första kyrkoherde i denna församling war Magister Jonas Grawander, död 1697. Den här nämnde Hallman war den, som först skaffade församlingen ett fattighus. Hans efterträdare, Doctor And. E. Ruthström, anklagades för kätteri och blef, 1767, skild från ämbetet. Doctor Bengt Jungblad, född 1749, blef kyrkoherde härstädes, 1791, och pastor i Sorunda 1801. Han är utmärkt för flera fromma stiftelser. Härefter blef Magister Lars Peter Widing församlingens pastor. Han dog, år 1820, och fick till efterträdare Mag. Wärten Christ. Bergwall.

Lin. 13—16. Församlingen har fattat, och Öfver-Ståthållare-Ämbetet stadfäst beslutet om ett nytt torns uppbyggande; hvilket dock ej ännu kommit till verkställighet. Klosterorna äro 3:ne.

Lin. 17—22. Kyrkogården är omkring 200 alnar lång och 100 alnar bred, till största delen omgifwen af en mur,

men på norra sidan med ett mellan stenpelare anbragt jernstaket. Den har tvånnne portar med jerngaller, en på westra och en på östra sidan. Den är på norra och westra sidan planterad med löfträd samt uppfyllt af en stor mängd monumenter och gråstenar. Norr om kyrkan är en wacker minneswård upprest öfwer den namnkunniga GeneralLieutenanten m. m. Carl von Cardell (född 1764, död 1821). Monumentet består i en aflång sten af Kolmordsmarmor, på ett soubasement af granit, omgifwen af tvånnne, med mynningen uppåt wända, metallcanoner. På framsidan af stenen läses en wacker och passande inskrift, hwilken utrymnet dock ej tillåter anföra.

(Ur Stockh. Tidn. 1826, sednare hälften, N:o 17, 19.)

Församlingen har en pastor och 2:ne comministrar, hwilka ej af statsmedlen åtnjuta något bidrag till sin lön.

Lin. 10 nfr. Denna kyrka är nu nedriswen; hwilket äfwen är anmärkt sid. 326.

Lin. 3—5 nfr. Projectet att anlägga en kyrka i syd-östra flygeln af Artilleriegården, är nu uppgifwet, och artillerieförsamlingen håller sin gudstjens i Ladugårdslands församlings kyrka, der regementets prestersskap alternerar med församlingens, i tjensigbring wid gudstjenssten.

4) Artilleriegården.

Sid. 325, lin. 16, 17.

Wid Artilleriegården finnes för närwarande ett obetydligt antal trophéer, och ingen enda från Gustaf Adolfs och Carl XI:s tider, samt högst få från Carl XII:s. De hafwa försäkt, bortblandats med fältartilleriet, eller eliest gått förlorade. Efter Carl XII:s död försälldes till Ryssland 145 nya metallcanoner, eröfrade wid Narwa, m. fl. De artillerietrophéer, som för det närwarande finnas i behåll, äro merändels från sednare tider: eröfrade, 1701, wid fästningen Neumändes öfvergång: 18 24-pundiga och 7 12-pundiga metallcanoner samt 4 metallindrsare — i slaget wid Frauenstadt 1706: 42 lustindrsare — wid Ystad 1710: 2 1-pundiga metallcanoner — mellan åren 1788 och 1790: 5 24-pundiga jerneanoner — år 1808, på Åland: 8 3-pundiga metallcanoner — 1813, wid Leipzig: en 12-pundig metallcanon — under sista fälttåget i Tyskland: 14 16-pundiga metallcanoner — wid Glückstadt: 6 24-pundiga, 4 18-pundiga, 20 12-pundiga, 2 1-pundiga metallcanoner — wid

Fredriksorts öfvergång: 13 lustfärdare — wid obekanta tillfällen, metallcanoner: 1 7-pundig, 25 6-pundiga, 3 4-pundiga, 1 2-pundig, 26 1-pundiga — jerncanoner: 8 16-pundiga och 4 12-pundiga — gedineroger: 1 16-pundig, 1 12-pundig, 3 8-pundiga, 4 4-pundiga — haubitsar: 2 18-pundiga, 2 11-pundiga, 1 5-pundig.

(Ur Stockh. Tidn. 1828, förra hälften, No 37.)

Sid. 326, lin. 23—25.

Detta project är, såsom öfwanföre nämnes, nu mer öfvergifvet.

Sid. 329, lin. 14—17.

Meningen är härstädes något otydlig och bör förklaras sålunda: Ett laboratorium finnes ännu på samma ställe som det gamla, och, då elden för några år sedan derstädes kom lös, så att flera människor förlorade lifwet, blef det oaktadt denna händelse, öfverstående.

Lin. 18—25. Ännu finnas 2:ne fruthus- & Djurgården; men de äro tomma och stå ej under Djurgårds-bettjeningens wård. Fruthuset på Baldemars ön raserades år 1827, och, till verklig prydnad för den vackra wägen till Rosendal, har den med alar omgifna udde, der fruthuset stod, nu blifwit bebyggd af öfverste Blom med en ganska wacker 2 wåningars pavillon, jemnte ästfylliga sidobyggnader.

5) Fredrikshof och öfriga Caserner.

Sid. 333, lin. 5.

Casernrum äro inredda för 600 man, och regementets nummertal är 800.

Lin. 16—20. Denna stora casernbyggnad anlades och fullbordades till det mesta under f. d. Konung Gustaf IV Adolphi's regering. Den har ett ganska prydligt utseende, ehuru man derwid anmärkt såsom ett hufwudfel, att hufwudbyggnaden, eller casernen, ligger bakom stallen, som utgåra flyglarne framtill. Stallen skola inrymma omkring 400 hästar, och regementet skall utgå 375 man.

Wid 1817 och 1818 årens urtima riksdag beslöts, att en enda casern afwen skulle uppbyggas för Kongl. Andra Lifgardet, hwilket, liksom Svea Lifgarde, utgår 800 man. Egendomen Terra Nova Hwarf, belägen midt emot Lifgardets till Håst casern, blef i detta ändamål inköpt; men blott

2. ne byggnader äro fullständade, den ena för 2, den andra för 3 compagnier.

6) Sumlegården.

Ett compagnie af Swea Artillerieregemente forfar att hafwa sin casern i fordna trädgårdsmästare- och orangeri-byggnaden.

7) Djurgården.

Sid. 338, lin. 12—20.

År 1820 utkom en charta i sientryck öfwer Ladugårds-gårdet och Djurgården. År 1824 blef en beskrifning öfwer Djurgården i Landmäteri-Contoret författad. Hela Djurgårdens mark utgör 2825,31 $\frac{1}{2}$ tunnland, och hela widden, då de nästan igenwurna wikarne: Laduwiken, Husarwiken och Ugglewiken, inberäknas, 2903,22 $\frac{1}{2}$ tunnland. Den kronan behållna skog innefattar 800 tunnland ång, hwaraf betesmarken upptager mera än hälften. Allt det öfriga är utarrenderadt.

Sid. 342, lin. 2—5.

Enskilda personer få begagna detta mulbete, emot afgift, och Lifgardet till häst utan betalning.

Lin. 19—25. Ett antal djur har sedermere alltid underhållits på Djurgården, samt jagter, både i äldre och sednare tider, blifwit derstädes anställda. Djuren bestå för det närwarande af doffhortar och några rehnar. De förra äro omkring 200 till antalet, hwilket dock varierar, allt efter som undanskjutningen sker sparsammare eller starkare. Rehnar hafwa blifwit hufvudsakligen från Lappmarken samt aflat af sig så, att på Djurgården nu blifwit födda 8 sådana, hwilka äfwen uthärda klimatet; men de ursprungliga rehnarne hafwa alla bortdött.

Lin. 31—34. Under Riksmarskalken hade fordom någon af jägeristaten uppsigt öfwer jagten, och en inspector öfwer Djurgårdens ekonomi. Nu tillhör uppsigten öfwer bådadera en Hofjägmästare, likwäl, såsom förr, under riksmarskalkens öfwerstyrelse. Antalet af jägareboställen på Djurgården är 7. Bostället för Djurgårds Inspectorn, Djursborg kalladt, är beläget inwid Ladugårdslands tull. Betjeningens personal är: 6 ordinarie jägare, 6 elever och 1 ordinarie elev, som njuter lön. Här inrättades äfwen, år 1825,

en skogsplanterings-skola, som underhålles af allmänna skogsplanterings-sällskapet och har en ordinarie jägare såsom lärare.

Sid. 343, 12 §.

Utom tomtbren och arrendemedel, finnas också andra inkomster af Djurgården, såsom portpenningar, eller den afgift, som erlägges af egare till sådana egendomar, hvilka hafva någon port utåt hufvud-Djurgården, m. fl. Af skogen hemtas den betydligaste inkomsten. Den blef sparad ända till år 1809. Sedmera hafva, utom hvad som förskäts, stadens fattiga derifrån fritt erhållit brännse, till 6, 8 à 10,000 lass årligen. Tillika har äfwen uppbyggen wed blifwit lemnad åt *pauvres honteux*. Anstalter äro likväl widtagna till ersättning för denna skogsafgång, genom årliga, stora skogsplanteringar.

Nedan på 1770-talet, inrättades en särskild cassa för Djurgården och förvaltades af Hofjägmästaren, såsom inspektor öfver Djurgården. Dess tillgångar bestå i alla af Djurgården fallande inkomster, utom bewillningarne. Inkomsten war den obetydlig, men lär nu hafva mycket förökats. Utom betjeningens aflöning m. m., har den betydliga utgiften till vägarne underhållande, hvilka i sednare tider dels blifwit utlaggda till dubbel bredd, dels bättre underhållna, hvarför utan flere nya vägar äro anlaggda i alla riktningar, helt i trakten omkring det vackra Rosendal. Den vägräckan, som på Djurgårdsskapsans befohållnad skall underhållas, utgör 32,530 alnar. De vägar, som ligga inom Rosendals område, äro dock ej inberäknade, emedan de underhållas på Kongl. Maj:ts egen befohållnad.

13 §. Denna trakt är tätt bebyggd. De flesta tomter härstädes äro nu mer friköpta från tomtbrenafgifter till Anni-ralitets-sällskapet i Carlskrona.

Sid. 344, lin. 13—16.

Utom Rosacks Skeppshvarf, finnes å Djurgården blott ett galerehvarf, som likväl knappt förtjenar detta namn. Det förra skall nedansöres, på sitt ställe, utförigare omtalas. Antalet af galereffjul är ombytligt, allt efter olika behof.

Lin. 10—16 nfr. Djurgården är en af hufvudstadens mest besökta promenadplatser. Den nedre Djurgården, som uti inkränktare bemärkelse kallas Djurgården, utgör en half; ty, på 3 sidor omsluten af saltvatten, skilles den genom en moss från öfra Djurgården. På Djurgården omwexla löf- och barrskog, klippor och leende dalar; öfver allt svinga sig

tåka gångsligar; åt flera sidor löpa breda förvägar. Wackerast är Waldemarsbån; på dess sydwestra strand bilda bostningshusen, som äfwen om wintern äro bebodda, jemnte wårdshusen och sommarställena, flera ansenliga gator; längre mot öster och norr finner man mer ensamt belägna, trefliga landtställan. Främst bland anläggningar å Waldemarsbån hörs nämnas theaterhuset, ej för architecturens skull, utan derföre, att det är det ställe, der skådespel under sommartiden uppföras, och der hufwudstadens inwånare hafwa tillfälle att njuta ett bland de ädlaste nöjen. Detta omödmne nedfattes likwäl mycket derigenom, att wanligen endast comedier och farcer plåga uppföras på denna theater. Premieracturen wid de kongl. spectaclerna, M. de Broen, erhöil först, år 1795, privilegium, att å Kongl. Djurgården uppföra skådespel, och har rättigheten dertill sedermera uteslutande förblifwit inom hans familj. Spectaclerna började med år 1801. Theatern är mycket instränkt, så att hieselwa lokalen förbjuder uppförandet af några större piecer. Salonen består af twänne logerader och parterre. Spectakelhuset är beläget på slätten framför Blå Porten.

1) Biskopsudden. Eges nu af Enkefru Fris. Parken, som genomfäres af alléer och gångar, är wäl underhållen samt utgör otwifwelaktigt den trefligaste promenadeplass på Djurgården.

Sid. 345.

2) Frescati. Tillhör nu Kongl. Första Lifmedicus och Riddaren G. af Edholm.

3) Listonhill. Tillhör nu Directeuren och Riddaren Carl Arfwidson.

4) Öfra Manilla innehafwes nu af H. Maj:it Konungen.

Nedra Manilla tillhör nu Grofshandlaren Edderberg.

Manilla holme är genom en wacker jernbro sbrenad med fasta landet. Detta ställe har erhållit en särskild märkwardighet deraf, att nuwarande Kronprincefan här, för första gången, betrådde Swenskt botten, wid sin ankomst till hufwudstaden, den 13 Juni 1823. Strax ofwanför denna holme är Manhem beläget, dit nu mer Institutet för Blinda och Öfsslumma är förflyttadt.

5) Mathshof. Efter Kammarherren, Grefwe Piper, har det tillhört Envoyeen, Baron Silfwerhjelm, Kongliga Rentmästaren Duchterlony och sist Hans Maj:it Konungen, som förlänte det på lifstid åt Fru Grefwinan M. af Wetterstedt, född de Geer. Stället kallas nu Sivihof.

6) Rosendal. Hertig Fredrik Adolph bebodde detta ställe om sommaren före sin sista utländska resa. Det egdes sedan af Directeuren Schwan samt af GeneralMajoren L. Camps och köptes, år 1817, af nuvarande Konungen, som derstädes lät göra många nya anläggningar samt förbättra byggnaderna. Huswudbyggnaden, som war uppförd af Kammarjunkaren de Beche, på 1790-talet, afbrann likväl helt och hållet, år 1819. Först några år derefter började det sbona palats, som nu utgör Djurgårdens yppersta prydnad, att byggas, enligt ÖfversteLieutenant Bloms ritning. Detta palats, som håller 54 alnar i längden och 18 alnar i bredden, är uppfördt af upprättstående hielkar och utanpå försedd med revetering af tegel. Midtpå sbron façaden, som slutar med tvåanne avantcorpser, försedda med frontoner, är en balcon af Swensk marmor anbragt, hvilande på 4 marmorcolonner. Entréen är under balconen och består af 3 glasörrgrar, med ornerade arcader. Norra façaden utgöres af arrières och avantcorpser. Den medlersta delen är, med undantag af colonnaden, lika med sbron façaden. Nedra delen af huset kommer att rundt omkring reveteras med Swensk marmor. På planen utanför norra façaden är en vas af porphyrt, år 1825 upprättad på en piedestal af granit. Den är otwifwelaktigt den sbonaste och sbrsta i sitt slag samt håller 12 fot i diameter och 9 i höjden. Det till detta lustflott hbrande ounråde innehåller öfwer 200 tunnland. Från Rosendal till Ladugårdsgården blef, år 1826, en pontonbrygga slagen.

7) Skuggan. Tillhör nu en af Presidenten Edelcranz's arfwingar, Controlleur Linnell. Stället har wädra trädgårdar samt en åttkantig, wäl inredd, byggnad af sten, allsammans anlagdt af Baron Edelcranz. Här i grannskapet har LandtbruksAkademien sitt Experimentalfält.

Utom dessa egendomar och lustställen, förtjena öfwen följande anföras:

Skansen, beläget wid ändan, af Slätten framför Blå Vorten, är ett särdeles intagande lustställe. Grosshandlaren John Burgman fick, år 1814, upplåtelse härpå och började då göra denna anläggning på det högga, då skogbewerta, berget, som dominerar ingången till Djurgården. Nu mer är högst uppå berget en stenvmur anlaggd, försedd med ett prydligt stafet, likasom hela den inansför belägna parken, hvilken är genom flera gångar delad i blomsterquarter och öfwer allt prydd med träd och buskar. Midt i parken är en wacker pavillon af träd. Derifrån eger man öfwer hela staden en

widsträckt och förtjusande utsigt, hwilken så wida öfwerträffar den från Mosebacke, att Södermalin och dess kyrkor här upp- tagas på den sbona taffan.

Ludwigsgro, fordom Haselbacken, beläget wid stora släkten, till wensler om stora landsvägen. För några år sedan började detta ställe förskönas af Krigsrådet och Middaren Nöbstein. Det har nu en wacker trädgård, försedd med lusthus och orangeri, samt är inköpt af Hans Maj:ts Konungen.

Sols Kulle, beläget strax bakom tullinspectorns boställe på Blochhusudden och tillhörigt Inspectorn Torshell. Det har en prydlig trädgård samt flera wackra byggnader. Der finnes för det närvarande ett mindre bibliotek, jemte samlingar af oljefärgstafor, snäckor och petrificater.

Sid. 346, 17 §.

Wid den yngre och starkare Hellsobrunnen, hwilken nu mer enjamt begagnas, finnes en gymnastikinrättning. Äfwen är derstädes af Professor Åkerman anlagdt ett Orthopediskt Institut. Om denna brunn och institutet, se widare längre fram, i artikeln om Hellsowärden.

18 §. En flottbro af ansenlig längd är anlaggd mellan Djurgården och Lidingsö. Äfwen bör nämnas, att en canal kommer att gräfwas förbi Djurgårdsbrunnen, inellan Surbrunnswiken och lilla Bårtan. Denna canal skall ansenligt befordra tillförseln till huswudstaden. I samma sträckning, som den kommer att gå, har fordom warit en bätted, hwilken, såsom skadlig för tullen, på 1650-talet igenpålades.

Lin. 2, 3 nfr. Denna bro undergick, ären 1824 och 1825, en betydlig reparation.

Sid. 347, lin 1—10.

Då man färdas till Djurgården på denna wäg, måsta wid Fredrikshof twänne stikewägar, hwaraf den ena går åt wensler till den öfre, den andra åt höger till den nedre Djurgården, öfwer den långa Djurgårdsbron. Utom denna wäg, kan man äfwen komma till Djurgården öfwer Skeppsholmen, hwarifrån, öfwer en smal hafswik, en regelbunden båtsfart till den nedre Djurgården är inrättad.

Sid. 348, lin. 6—10.

Uppsigten öfwer inrättningen besörjes af en inspector, som är försedd med boställe på Beckholmen och njuter lön af intressenterna. Kullrare och wråkare tillsättas af Drättselcommissionen.

Lin. 11—15. Dessa omkostnader äro nu mer förhöjda. I tomtbren betalas 66 rd. 32 sk. årligen till staden.

Lin. 16—18. I magasinerna kunna ej rymmas mer än 24,000 tunnor.

(Bid dessa tillägg till beskrifningen om Djurgården, har, utom andra fallor samt muntliga underrättelser, äfven Stockholms Tidning blifwit begagnad, ehuru numrorna ej funnat specielt citeras, då uppgifter ur densamma anföras jemte andra.)

Andra Delen.

Södermalm och derinwid liggande Holmar.

1) I Söderström anlaggda Byggnader.

Sid. 5, lin. 14—19.

Södermera har denna qvarn undergått flera reparationer, och olika arrendesummor för densamma blifwit betalda, till den 1 October 1821, då staden upplåt qvarnen till Byggmästaren Falk på 25 års tid, mot en årlig arrendesumma af 1000 rd. och skyldighet för arrendatorn att ombygga qvarnen efter en bättre construction samt, efter arrendetidens slut, återställa den, således ombyggd och i godt stånd, till staden. Till följe deraf har också nu denna ombyggnad blifwit fullbordad, så att qvarnen nu är i det bästa stånd, försedd med 8 par stenar och 3 sigtqvarnar. Den innehafwes nu af Byggmästaren Falks arfvingar.

2) Sluften.

Sid. 10, lin. 9, 10.

Sista reparationen verkställdes 1826 och 1827, i synnerhet genom nya slusportars insättande.

Lin. 11—14. För slufsens bypnande och wård är en inspector med 6 man anställd. Stadgandet om dess öpp-

nande kan likväl icke alltid iakttagas, utan den öppnas och tillslutes, i den mån fartygen anlända.

Lin. 15. Den nu gällande taxan för genomfarten är utfärdad den 15 Juli 1812.

3) Jernvägen m. m.

Sid. 19, lin. 1—3.

Den vid Munkbron anlaggda tackjernsvägen blef dock sedermera (1808) till Södermalm och Södra Badstugatan förflyttad. Om dess närvarande plats, se beskrifningen om Sillhofswet å Blasiholmen.

Sid. 20, lin. 22—29.

Denna väderflotta har sedermera flera gånger och nu nyligen blifwit af staden, med dryg kostnad, ombyggd. Här kan och anmärkas, att wid sista stora stormen, hösten 1824, alla andra bryggor wid hamnarne, utom denna, blefwo förstörda; hwilket tyckes utwisa, att förra tiders byggnader ega mera waraktighet än sednare ärens.

Sid. 21, lin. 6.

Betjeningen wid Jernvägen lyder nu under stadens Drätselcommission.

Lin. 7. Detta reglemente är ännu gällande, med undantag af några obetydliga ekonomiska förändringar.

Lin. 10—12. Lönbetet utgöres nu af 120 arbetsskallar, hwilka erhålla en wiss betalning för hwarje stöppund jern, som å jernvägen uppbäres, upplägges och från densamma affbres. Aldermannen njuter 300 rd. b:co årlig lön, på Drätselcommissionens extra stat.

4) Torg.

Sid. 21, lin. 8—12 nfr.

Denna sträcka upptages nu af 3:ne hus. Det wid Badstugatan belägna, eller No 1 i quarteret Söfwerkifaren, tillhörde för längre tid sedan en Secreterare Grubbensköld. 1784 såldes det till Grosshandlaren G. F. Didrichson för 12,500 rd., och 1812 såldes det af Commercerådet F. Morfing till Grosshandlaren J. A. Rangow för 30,000 rd. b:co. Det eges nu af Källarmästaren E. W. Schlegel.

Huset nästintill, eller N:o 2 i samma kvarter, tillhör för det närvarande Grosshandlaren *Henr. Nicol. Beskow*.

N:o 3 och 4 i samma kvarter, wid hörnet af torget och Hornsgatan, tillhör nu GeneralConsuln i Petersburg och Riddaren *G. Sterky*. På 1760-talet egdes det af *Åfsehorn Insensstjerna*. År 1811 köpte Grosshandlaren *Schmidt* det af *Åfsehorn Nathorst* för 28,000 rd. b:co.

Sid. 23, lin. 15—17.

Sutherska huset wid *Aboloph Fredriks torg* tillhör nu *Ensefru C. W. Philipsen* och är N:o 1 i kvarteret *Rosendal Större*. Det har en större barnskola, hwilken framdeles skall beskrifwas.

Derförutan förtjena att wid detta torg anmärkas det wid *St. Paulsgatan* belägna, wackra hus, N:o 3 i kvarteret *Wattumannen*, som tillhör Grosshandlaren och Sidenfabriqueuren *P. D. Casparson*, hwilken 1817 köpte det af Grosshandlaren *Jakob Schmidt et Comp.*, för 16,666 $\frac{2}{3}$ rd. b:co.

Midt emot detta hus, på andra sidan om torget, wid *Hornsgatan*, är Sidenfabriqueuren *A. M. Bergers* wackra egendom, N:o 2 i kvarteret *Ormen Större*.

5) Kyrkor.

a) Maria Kyrka.

Sid. 32, lin. 8.

Altartaflan, föreställande herdarnes besök wid *Christi kribba*, är målad af *Gottman*.

Lin. 16—18. Dessa grafwar äro till antalet 47. På kyrkogården finnes en mängd minneswårdar; men de flesta äro utan all märkwärdighet. Man kan dock nämna två:ne. Den ena är på norra sidan af kyrkogården, upprest åt *Envoyéen* *Yehr Dlof von Asp*, född 1745, död 1808, bland annat utmärkt för fromma stiftelser, hwaribland ett ansenligt, under *Upsala* och *Betenskap-Akademiernas* disposition staldt, rese-stipendium. Minneswården består af en, inom ett framt af jern, upprest rund sten af gråspräcklig marmor. Den andra är en, äfwenledes inom ett jernframt, å norra sidan, närmare kyrkogårdsmuren, upprest minneswård af marmor öfwer Grosshandlaren och Riddaren *Daniel Asplund*, så afstad af *Stockholms Borgerskap*, att det efter hans död, år 1804, låt uppsätta hans buste i stora boursefalen.

Församlingen har en pastor, som ärligen njuter af stats-

medlen 28 tunnor, 7 sjerdingar, och 2:ne comministrar, som hwardera njuta 20 rd.

b) Catharina Kyrka.

Sid 36, lin. 20.

Sista inwändiga reparationen skedde 1824, och utwändiga 1817.

Lin. 21—22 nfr. I hwardera hörnet af kyrkan äro sårskilda byggnader uppförda, lika höga med kyrkan. I sydvästra hörnet af kyrkan utgöres en sådan byggnad af Liljenhoffska grafwen. I sydvästra hörnet är kyrkans begravnings- och bisättningscapell. I nordvästra hörnet är uppgången till tornet och hwalfwen, samt, i den nordöstra, sacristian.

Lin. 6 nfr. Altar-decorationen är af Bildhuggaren Rosenberg. Altartaflan föreställer Simeon och Frälsaren i templet samt skall vara en copia, målad af Masreliev. Predikstolen är försärdigad, år 1753, på Fru Heiskers bekostnad. Orgelverket började byggas, 1749, af J. Green. En läktare finnes i nichen öfwer sacristian, en i norra och en i södra flygeln. Kyrkan prydes af flera wackra minneswårdar och hufwudbaner.

Lin. 3, 4 nfr. Tornuret reparerades år 1824. I tornet finnas 4 klokor.

Sid. 37, lin. 1—3.

Wid westra sidan af kyrkogården äro flera murade grafwar, med öfwerbyggnader, anlaggda.

(Ur Stockh. Tidn. 1827, förra hälften, N:o 21—23.)

Församlingen har en pastor och 2 comministrar, och njuta de sednare af statsmedlen årligen 20 rd. b:co hwardera.

c) Andra, ej fyra, Församlingars Kyrkor.

Sid. 39, lin. 16—18 nfr.

Så ofta Ryssk minister ej finnes i Sverige, hålles ej heller någon Ryssk gudstjenst. Närwarande Legations-Predicant, Wasilei Antonoff, hifkom år 1818.

Sid. 40, lin. 6, 7 nfr.

Efter d'Ösary hifkom Pastor Miretti från Rom, hwilken, 1804, efterträdtes af Abbe Gredain, som för närwarande innehar denna befattning.

Sid. 41, lin. 1—3.

Församlingen består nu af 5 à 600 personer.

Lin. 8—12. Här hafwa äfwen hällits högtidliga så-
lamesfor efter Ludwig XVI, Maria Antoinette, Ludwig XVIII
och Hertigen af Berry.

Sid. 47, lin. 3—8.

Öbrut woro pastorerna wid Holländska Reformerta kyr-
kan äfwen legations-predicanter wid Holländska legationen;
men, efter 1797, kallade församlingen, som äfwen bestod
af Tyska Reformerta, en Tysk pastor, hwarefter den fick
namn af Tyska och Holländska Reformerta församlingen.
Gudsstiensten, som länge varit afbruten, är nu åter bryt-
nad och förättas på Tyska, samt en gång i månaden, af
Hr. Secretan, hwilken tillika är pastor wid Franska Refor-
merta församlingen.

6) Allmänna Byggnader och Inrättningar.

Sid. 43, lin. 7—25.

§ 17 § af 1801 års handelstractat med Ryssland fö-
rekommer: att Konungen i Sverige bekräftar Rysska under-
säter besittningen af de magasin, som i Stockholm blifwit
dem bewilljade, till upplag af handelswaror. Genom tider-
nas skiften war denna plats nu upptagen af kojor och kro-
gar, som lätt kunde angripas af en wäld, hwarföre de
borde undanröjas.

Lin. 27—32. Någon från Stads huset skild byggnad
har aldrig varit, för Rysska köpmåns råkning, uppförd.
De ofwannämnda kojorna, som nu äro borttagna, woro in-
om Stads husets område. Hwad som nu och egentligast kal-
las Ryssgården, är hellska Stads husets gård, rundt omkring
hwilken, i Stads huset, 14 magasin ännu i närwarande
tid disponeras för Ryssk råkning. Då för det närwarande
ej några egentliga Rysska köpmån äro bosatta i Stockholm,
så hafwa dessa magasin af Rysska consuler blifwit uthyr-
da till Swenska köpmån.

Lin. 3 nfr. Gåldstugan undergiä, år 1825, en be-
tydlig inre reparation och omändring, derigenom flera rum
erhölls, så att nu ett antal af 40 till 50 personer der kunna
hysas.

Sid. 44, lin. 8—13.

Hälften af huset är utan hyra uppläten åt Fabriks So-
Lundequist, III, Bih.

cieteten till arbetshus, och är societeten, enligt Kongl. Maj:ts
Kriswelse af år 1816, pliktig att underhålla denna sin andel.

3 §. Grunds tegelbruk har, sedan 1790-talet, varit till
åtskilliga personer mot arrende upplåtet, men försäldes, gen-
om k:pebref af d. 2 Jan. 1828, till privat man, för en
summa af 17,100 rd. b:o.

7) Enskilda Egendomar.

Sid. 45, lin. 6—9 nfr.

Tillhör afidraa Sockerbruksidkaren och Riddaren J.
Öbbeckes sterbhusdelägare och är N:o 1 i kvarteret Mälaren.

Justitie-Rådet och Riddaren J. H. Pettersons wackra
egendom hör ej förbigås. Den är belägen i hörnet af Ma-
ria- och Götgatan samt utgör N:o 3 i kvarteret Jupiter
Större. År 1810 köpte Grosshandlaren Hegardt den af
Saintpiel för 24,000 rd. Bico.

Lin. 1—5 nfr. Innefattar förra kvarteret Galten,
hvars benämning, genom Resolution d. 24 Febr. 1826, för-
vandlades till Schönborg.

Sid. 46, lin. 17.

Tillhör Sadelmakare-enskan Bergdahl och är N:o 7 i
kvarteret Westergötland.

Lin. 21. Detta Paulis hus är N:o 2 och 3 i quartes-
ret Bryggaren samt tillhör för det närvarande Handels-
mannen J. Rosenblad.

Lin. 19 nfr. Tillhör Tobaksfabriqueuren E. M. Pou-
sette och är N:o 1 i kvarteret Göta Ark.

Wid St. Paulsgatan hör äfwen anmärkas det hus, som
tillhör Sällskapet Wänskap och Wälgbrände. Sällskapet
köpte det, år 1819, af Grosshandlare-enskan A. E. Kling, för
4000 rd. bico, och då war det ganska oansenligt; men, sedan
det derefter blifwit alldeles ombyggt, är det ett af de wack-
rare husen wid denna gatta. Det är N:o 4 i kvarteret Laren.

Lin. 17—18 nfr. Tillhör Klädesfabriqueuren H. West-
man och är N:o 5 i kvarteret Saturnus.

Lin. 14—16 nfr. Tillhör Kramhandlaren L. Aman
och är N:o 7 i kvarteret Göta Ark.

Lin 1—15 nfr. Tillhör Professor J. H. Sistrén. Det
är N:o 1 i kvarteret Paris.

Sid. 47, lin. 9, 10.

Tillhör nu Sadelmakare-Äldermannen J. Fagerberg,

som, 1826, utförde en total inre och yttre reparation af detta wälbyggda hus, hwilket, genom de architectoniska prydnader, det wid samma tillfälle erhöå, blifwit det wackraste wid Hornsgatan. Det är N:o 1 i quarteret Flygaren.

Lin. 12. Den här nämnda Suthersta egendomen har af Enkefru Philipsen nyligen, blifwit såld till Großhandlaren Th. Aspelin och är med sin trädgård en bland de wackraste egendomarne på Södermalm.

Äfwen bör anmärkas det i Besvärshacken och quarteret Höga Loftet belägna hus, N:o 1, som tillhör Fabriqueuren och Södermakaren Thalén. Det är förmodligen uppbyggt på 1600-talet. Wid de stora eldswådor, som öfvergingo Maria kyrka och kringliggande trakt, åren 1751 och 1759, blef detta hus öfstadadt stående, och blef gudstjensten för Maria församling hållen i en stor sal härstädes, äfvensom församlingens presteskap här war boende. Huset har deraf erhållit namnet Prestgårdén. Detta hus, som utgör ett ensamt quarter, innehåller 154 eldrum och 31 kök samt beboddes, 1826, af nära 50 hushåll, utgörande omkring 3000 personer. Här funnos då ej mindre än 17 verkstäder för åtskilliga handarbåder, hwilka bedrefwos genom personer af 6 särskilda nationer.

(Ur Stockh. Tidn. 1826, sednare hälften, N:o 40.)

Sid. 47, lin. 16—20. Nr N:o 1 i quarteret Canin Söder.

Lin. 21—29. Nr N:o 16, 17 i quarteret Suggan.

Lin. 2—7 nfr. Lottiestka malmgårdén på Bondegatan under N:o 1, i quarteret Barnångsbacken, tillhör nu Kryddframhandlaren Holmlund.

Lill dessa nu uppräknade hus kan läggas egendomen N:o 7 i quarteret Tranbodarne mellan Stora Glaskbruksgatan och lastageplatsen i Stadsgården. Närwarande egaren, J. de Ron, köpte den, år 1810, af Fabriqueuren Österman, för 18,000 rd. b:co.

Bland märkwärdiga egendomar å Södermalm intager äfwen Bergsund ett utmärkt rum, för det jerngjuteri, som der är inrättadt. Det är beläget i quarteret Tobakspinnriet, mellan Hornstulls- och Spinnhusbergen. Engelsmannen Lewis köpte det, år 1770, för 60,000 dal. kopparmynt, och begagnade det först till nämnda ändamål. Efter hans dödd inföptes egendomen, utgörande 239,037 quadrat alnars rymd, år 1784, af Großhandlaren Daniel Asplund, som underhöå och förbättrade inrättningen. År 1809 inlöste närwarande egaren, S. D. Wilcke, hela egendomen. Sjelfwa

giuteriet skall widare beskrifwas i afhandlingen om Manufacturer.

Äfwen förtjenar Nofebacke en närmare beskrifning å den, som, sidan 3, i en not blifwit gifwen. På städer i Europa ega så sbona, mångfaldiga och widt omfattande utfigter som Stockholm. Bland dessa intager nämnde lägenhet ett utinärft rum. Från detta upphöjda ställe wisar sig för ögat en praktfull och förtjusande utfigt. Hela den stora staden, undantagande Södermalm, ligger som en amphitheater för åstådarnes fötter, i wester från yttersta ändan af Kungsholmen, ända till Blochustullen i öster, och så långt blicken kan framtränga i norr. Man öfverskådar Kongl. Slottet, alla kyrkor, Stockholms präktiga hamn, bestrodd med fartyg, liknande en simmande skog, otaliga hus, det med träd planterade Carl XIII:s torg, Humlegården, Ladugårdsgården, Skepps- och Castellholmarna, Djurgården; och det hela utgör en tasla, som ömbiligen kan på en gång uppfattas och aftecknas. För några år sedan war denna egendom mycket förfallen; men Hofkällarmästaren Lundmarker har med mycken kostnad förskönat den. Han har undanröjt alla gamla byggnader, anlaggt nya trappor, terrasser, parterrer och blomsterängar, så att stället, oberäkadt den sbona utfigten, är en angenäm promenadepåls. Stället eges för det närvarande af Källarmästaren Löfwenmark och innefattar quarteret Ormen Mindre.

Det finnes likwål på Södermalm ännu en anläggning, som, ehuru till widd och omfattning icke jemnförlik med Nofebacke, likwål wida öfwerträffar denna lägenhet i afseende på den utfigt, den lemnar öfwer Stockholm och dess omgifningar. Det är den så kallade Tigens Säfånga, en liten pavillon med altan, anlaggd af Öfwer Police-Gewaldigern Tig i dess trädgård på Skinnarwiksbergen. Från altanen på detta ställe har man ett i sanning öfverräskande panorama af Stockholm, omfattande ej blott staden, med dess bägge förstäder, utan äfwen dess omgifningar på alla sidor, till flera mil bort.

Sid. 50, lin. 10—11.

Tillhör nu Grosshandlaren A. B. Wallis och är N:o 1 i quarteret Ehrsta. Har under sednare åren varit ett mål för promenerande, som dels welat njuta af den vackra utfigt, som stället erbjuder, och dels se de påfoglur, som här underhållas.

Lin. 12—14. Tillhör nu handelshuset Fris och är

utmärkt af en naturmärkvärdighet: en djup, aldrig uttorfande, källa i trädgården på ett berg, högre än hela dess omgivning.

Sid. 51, lin. 1—10. Nr: 1 i quart. Wintertullen Yttersta.

Sid. 52, lin. 7—35. *Jakobsberg*

Det fordna Johannisberg, eller hela quarteret Horns bruk, innefattar flera egendomar. Bergsrådet Christiernin och Apothekaren Bark egde, åtminstone någon tid, särskilda egendomar i detta quarter. Huswudegondomen, det nu så kallade Jakobsberg, är Nr: 1 i quarteret och innehafwes för det närvarande af Arrendatorn Olof Strand. I detta quarter äro nyligen anlaggda ett Benswärtbränneri och en stor Twättinrättning.

8) Nåra Södermalm belägna Egendomar.

Sid. 51, lin. 2—24.

Hammarby tillhör nu Commisarien Nordwall i Char-tæ Sigillatæ Contoret.

Lin. 25—36. Nr: 1 tillhör Enkesfru von Schnell.

9) Solmar.

Sid. 54, lin. 6—16 nfr.

Detta hvarf är nyligen af staden utarrenderadt, på 30 års tid, till Eddra Correctionsinrättningen, som söker att drifwa arbetet derstädes med correctionshjon.

Sid. 55, lin. 6—17.

Wid slutet af sin lefnad gjorde Herr Reimers denna egendom till fideicommiss åt den af sina döttrar, som nu är gift med Grofshandlaren Kemner, jemnte 500 rd. h:co årlig renta från Hågersten. Efter hennes död tillfaller det egaren af Hågersten, Justitierådet Petersons äldsta son. Om han dör utan bröfstarvingar, tillfaller det Herr Kemners äldsta son, och, skulle äfwen han dö utan bröfstarvingar, hans andra son o. s. w. Denna stiftelse är verklig egen i sitt slag. (Ur Stockholms Tidning, 1827, förra hälften.)

Sid. 56, lin. 1—5.

Charlottenburg tillhör nu Factor Utterbäck, och öfwerfarién till Reimersholm samt Charlottenburg sker nu på en beqväm bro från Långholmen.

VI.

Stockholms Storlek och Finansiella Förhållanden, Jordbruk, Bostapskötsel, Folkmängd och Utseende.

- 1) Egendomarnes antal och värde; inkomster och utgifter i och för dem, m. m.

Sid. 57, lin. 1—4.

Efter gamla sättet fortfor numereringen af husen i en series, utan att rätta sig efter kvarter. Nya numererings-sättet, hvarigenom husen i hvarje kvarter finsimellan äro numererade, infördes genom SverStåthållare Åmbetets Kungörelse d. 30 Juli 1810. Både efter denna och den gamla ordningen är det likväl svårt att finna det hus, man söker, helst icke nummern är utsatt öfver hvarje port, och kvarterens namn å hrbhusen någon gång äro oläsliga. Väst wore väl, att numerera husen långsefter hwardera sidan af gatan, invid hwilken de ligga.

Sid. 58, lin. 1—5.

Då detta antal af 6000 beräknades, trodde författaren icke, att så många ombyggnader, hwilka medtagit 2, 3, ja 4 gamla hus, gjorts, som sedan af handlingar i Stadsingenieurs-Contoret blifwit upplyst. 3 Clara församling t. ex. utgå 164 gamla hus 74 nya, och samma förhållande är äfwen uti öfriga församlingar. Men ännu en annan svårighet möter wid uppgifwandet af närvarande antal hus eller egendomar, den nämligen: att flera tomter blifwit utlaggda till torg och gator, andra äro obebyggda; men alla dessa hafwa likväl nummer inom sina kvarter. Desutom hafwa, sedan nya numereringen infördes, flere hus blifwit sammanbyggda; hwilket gör, att ett hus har 2, 3, ända till 5 och 8 numror. Allt detta kan icke af handlingarne i Stadsingenieurs-Contoret beståmdt för hvarje församling urskiljas, och, att för detta ändamål företaga en senfärdig wandring genom hela staden, skulle vara oförsvarligt tidsöddande. Härutaf har blifwit en följd, att, af de 3 uppgifter om husens antal, som författaren sett, ingen är den andra lik. Således måste man här inskränka sig till hwad som kan beståmdt uppgifwas, nämligen kvarter och tomtnummer. Cla-

ra församling innefattar 61 quarter, samt 400 hus och tomter; Jakobs församling 34 quarter, samt 362 hus och tomter; Johannis församling 22 quarter samt 195 hus och tomter; Adolph Fredriks församling 67 quarter samt 407 hus och tomter; Kungsholms församling 30 quarter samt 183 hus och tomter; Ladugårdslands församling, jemnte Djurgården, 66 quarter samt 611 hus och tomter; Staden inom broarne 93 quarter samt 596 hus och tomter; Maria församling 88 quarter samt 679 hus och tomter; Catharina församling 111 quarter samt 1,092 hus och tomter. Sammanlagdt innehåller hela Stockholm 572 quarter samt 4,526 hus och tomter. Om från detta sednare antal afdragas tomter, som äro obebyggda, eller utlaggda till torg och gator, eller äro begravningsplatser m. m., samt i sednare tider sammanslagna egendomar, så återstå omkring 4000. Stockholms Tidning upprägar egendomarnes antal till 4,377, men förklarar ej, hwad hon dermed menar. De flesta enskilda egendomar, afwensom stadens hus, äro brandsföräkrade, men ganska få af kronans hus.

Ur handlingar, inkomna till Szwersståthållare Lumbetet, för att begagnas wid Fem-års-berättelsen, meddelas följande underrättelser: Af ofwännämnda 4,526 hus och tomter äro endast 3,732 uppkattade till bewillnings erläggande, och deras så beräknade wärde är 23,820,580 rd., 16 ff. b.o. Af återstoden tillhöra 261 kronan, staden, allmänna bolag och fromma stiftelser, på det sätt, att 58 tillhöra kronan, 6 disponeras af akademi-staterna, 81 tillhöra staden och allmänna bolag, 66 fromma stiftelser, och 50 innehafwas under boställsrätt. De öfriga, 533, äro dels öde tomter, dels sammanslagna med andra egendomar, som tillhöra samma egare.

Qwarnar finnas inom Stockholm till ett antal af 34, hwaraf 15 äro inbegripna i det förut upptagna bewillningswärdet; 13 äro särskildt uppkattade till 11,700 rd., och 6 tillhöra kronan, fromma stiftelser samt staden.

Den hela staden tillhöriga öppna jorden är, uti nämnda Fem-års-berättelse, beräknad till 2,468 tunnland, nämligen: jord, som användes till tobaksland och trädgårdar m. m., 1658, ång 272, samt skogs- och betesmark 538 tunnland. Stadshagen å Kungsholmen, samt Långholmen å Södermalm, äro de enda, till stadens område hörande, jordgor eller lågenbetes, som undergått någon indelning i hemmantal, och hwilket endast stett till rättelse för den, genom Kongl. Br. d. 12 Febr. 1813, stadgade saltpetersskattens er-

läggande. Berörda lägenheter, som tillsammans innehålla 318 tunnland, men hvaraf den förra sedermera är för det mesta afyttrad till enskilda personer samt indelad i kvarter och tomtnummer, blefvo då, enligt Kongl. Kammar-Collegii Br. af d. 5 Nov. 1816, beräknade, på grund af deras antagna möjliga afkastning, till 4 $\frac{7}{8}$ mantal. Om öfriga, inom stadsområdet befintliga, kvarter och jordpunder likaledes beräknades i hemmantal, skulle de, efter enahanda grund, komma att uppgå till 25, eller, tillsammans med de förra, till 30 mantal.

All dypen och fruktbarande jord här i staden är, med högst få undantag, använd till odling af tobak samt trädgårdsvexter och frukter. Medelafkastningen af den förra kan för det närvarande ärligen beräknas till 21,700 löspund. Af de sednare kan ej mer än potatoes till sin medelafkastning beräknas, och utgör den omkring 4000 tunnor.

I sammanhang härmed kan nu anmärkas, hvilka och huru många creatur underhållas af staden; åtminstone finnes ej, under någon annan af de för handen varande articularne i denna beskrifning, tvenligare plats för en sådan under rättelse, än här. Dessa creatur äro, för de sista åren, öfver hufvud: hästar 2,250, hvaraf 830 höra till kongl. hofstallen, garnisons-trouperna och officerscorpserna, 90 egas af hufvudstaden, 180 af åkare, och återstoden, 1,150, af andra enskilda personer; orar 50; kor 900; får 120; swin 500; getter 20. Det wore roande nog, att längre fram, i artikeln om handel m. m., kunna beräkna, huru många kor, utom de nu upptagna, fordrades och, uti de hufvudstaden närmast omgifvande, landsorter underhöllas, i det ändamål att försä staden med mjölk; huru stor denna quantitet mjölk ungefärligen wore, och huru mycket penningar dertill från hufvudstaden utginge; men en sådan beräkning är, för enskild man, omöjlig.

Af hufvudstaden utgå följande statsbidrag (beräknade år 1827):

	B:o. rd.	fl. rst.
Bewillning efter 1 Art. fl.	34,280:	6.
• • efter 2 Art. 1 §.	38,880:	42. 5.
• • af hus, tomter, stadsjord m. m.	47,664:	46. 2.
• • af borgerlig näring = = =	146,696:	6. 3.
<hr/>		
Transp. B:co rd.	267,532:	4. 10.

Banco rd. fl. rsl.

Transp. 267,532: 4. 10.

Bewillning af personer, som ej hafwa sådan nåring =	11,913: 32.		
= = efter 6 och 7 §§.	27,071: 19.	9.	306,507: 8. 7.
Ständiga rentor: bo= skaps: och åker= fatt = = =	130:		
= = Mantalspenning.	13,730:		
= = Salpeterafgift	9: 14.	8.	13,869: 14. 8.
Arrendemedel = = = = =	1,865:		
Kostnad för rotering = = = = =	4,500:		
Clereciets underhåll: pa= storerna = = =	14,410:		
= = Commisstrarne	6,660:		
= = Kyrkobetjeningen	6,810:		27,880:
Fattigfördrjning = = = = =	49,100:		
Diverse onera = = = = =	243,034:	24.	9.

Summa 646,756:

Härwid anmärkes, att bostaps- och åkerfatten är, genom öfwerenskommelse mellan borgerskapets Bemedlings-Com-mission och KammarRätten, bestämd till ofwanintagna årliga belopp; att salpeterfatten endast utgår af de i mantal laggda Stadsbagen och Långholmen; att här icke finnas några bruk, verk och inrättningar, hvilka äro underkastade sådana afgifter, som kunna hänföras under rubriken tionde och ständiga rentor, äfwen som ej heller någon brännwinsbrän-ningsafgift betalas, utom en särskild, af Destilleringsbolaget åtagen, afgift, hvilken ingår till stadens cassa och derföre ej här är upptagen; att med arrendemedel menas de medel, som insluttit för sådana kronans hus, hvilka äro utarrenderade, såsom: Indebetoufka och Oldenburgska husen samt eldvarnen; att huf-wudstaden icke är underkastad någon annan roteringskostnad än för de 100 båtsmän, som den är skyldig underhålla; att under kostnadssummorna för clereciets underhåll, uppförda efter wederbörandes af 1826 års taxering antagna inkomst-belopp, blott inkomsterna för clereciet wid de 8 territorial-samt Finska och Tyska församlingarne äro beräknade, äf-wen som blott de löner och förmåner, hvilka nämnda clerecie åtnjuter i och för sina derwid innehafwande besattningar, och hvilka af hufwudstadens invånare utgå; hvarfbrutan sagde clerecie, äfwenledes för berörde tjänster, åtnjuter hyresfria

boningsrum, samt åtskilliga bland pastorerna och communi-
strarne sårskilda inkomstbidrag, dels från Kongl. Statscon-
toret och allmänna statsmedlen, tillsammans 1386 rd. 32
ff. och 579 $\frac{7}{8}$ tunnor spannmål, dels ifrån Drätselcommis-
sionen 100 rd.; att, under rubriken Fattigföröringensmedel, dels
de poster äro upptagna, som uppbaras af fattigcasadirectio-
nen, och dels de inom hvarje församling åtagna och utgå-
ende samt af deras sårskilda fattigvårdsdirectioner dispo-
nerade fattighus-, collect- och armbbsmedel; men sådana för
fattiga bestånda understöd, som bestå uti enskilda wälgören-
hetsinrättningar, fattighusens egna renteinkomster, m. m.
hafwa ej här kunnat upptagas; samt slutligen, att under
rubriken Diverse Onera alla öfriga utgående afgifter äro be-
räknade, såsom: saluaccis, matlagspenningar, brännwinsmi-
nuteringsafgift, afgift till Wadsstena frigsmanshus, Ridbar-
huscasan och stadens curhus, gatulykthållning, gaturenhål-
ning och byggnadsfkyldighet å kyrka och prestgård, så wida
desa trenne onera ankomma på enskilda husegare, och hwit-
ka uppgå till betydliga summor, brandwaktis- och inquarte-
ringsafgift, stadswaktens underhåll m. m.

Uti ofwansstående tabell äro inga afgifter upptagna, som
utgå till stadens styrelse eller stadscasan enskildt. De be-
stridas och godsigbras genom hyror af stadens hus och egen-
domar, anslagna allmänna statsmedel m. m., samt woro,
år 1826, följande:

Åf Tolagen, 2 procent af inkommande och	rd. ff. ff.
1 procent af utgående = = = = =	93,237: 19.
Från Vackhuset och Wägarne = = = =	52,047: 29. 1.
Hamn-, Last-, Bro- och Eldstadspenningar; Renhållningsafgift, Ballastmedel och Må- tarepenningar = = = = =	19,746: 31. 8.
Åf stadens tomter = = = = =	10,080: 19. 1.
Åf stadens hus = = = = =	25,977: 15. 3.
Åf Bok- och Stads-Auktionskamrarne = =	17,493: 10. 7.
Åf Brännwins-Destilleringsbolaget = = =	16,666: 32.
Åtskilliga småre poster = = = = =	4,831: 30. 8.

Wanco 240,080: 43. 4.

Utgifterna bestodo i afböning för ämbetsmän och betje-
ning wid stadens verk, underhållandet af hamnar och sta-
dens hus, fångars underhåll och wård, gaturenhållning och
gatulyksning, så widt dessa utgifter böra bestridas för stadens
hus och tomter (den andel, som tillkommer enskilda husega-
re, år förut upptagen) m. m. Dessa utgifter uppgingo, år

1826, till 229,119 rd. 32 ff. 10 rsf. b:co. Inkomsterna öfverstege således utgifterna med en summa af 10,971 rd. 10 ff. 6 rsf. b:co, hvilket öfverflott blifwit använt till afbetalning på stadscassans skulder och utprägnade lån, som der efter utgjorde, wid 1826 års slut, 331,833 $\frac{1}{2}$ rd. b:co.

2) Folkmängd (sid. 61).

År 1822 mantalskrifna:	Mankön	22,329		
— — — — —	Qwinkön	29,088	51,417	
— — befriade:	Mankön	12,472		
— — — — —	Qwinkön	10,476	22,948	74,365.
År 1823 mantalskrifna:	Mankön	22,563		
— — — — —	Qwinkön	29,471	52,034	
— — befriade:	Mankön	12,978		
— — — — —	Qwinkön	10,736	23,714	75,748.
År 1824 mantalskrifna:	Mankön	22,626		
— — — — —	Qwinkön	30,353	52,979	
— — befriade:	Mankön	13,725		
— — — — —	Qwinkön	11,113	24,838	77,817.
År 1825 mantalskrifna:	Mankön	22,978		
— — — — —	Qwinkön	30,699	53,677	
— — befriade:	Mankön	14,107		
— — — — —	Qwinkön	11,304	25,411	79,088.
År 1826 mantalskrifna:	Mankön	23,739		
— — — — —	Qwinkön	31,181	54,920	
— — befriade:	Mankön	13,946		
— — — — —	Qwinkön	11,973	25,739	80,659.

Häruti är äfwen inbegripet antalet af de wid Stockholms Sjömanshus mantalskrifna sjöfolk. Af denna tabell synes, att hufvudstadens folkmängd under dessa 5 år varit i beständigt tilltagande och under hela tiden ökat med 6294 personer. Då antalet af födda ej öfverstiger de döende, så bär denna tillökning tillskrifwas inslytningar, och dessa synas åter ej kunna föranledas af annat, än en ökad liflighet i stadens handels- och näringsyrken.

Men man får ej stadna wid blotta betraktandet af folk-mängdens quantitet; man bär också fästa sig wid dess kvalitet. Meningen är här icke att tala med eller mot yppighet och dylikt: derom har af flera blifwit nog utförligt skrifwet och discuteradt. Wär affigt är här endast att betrakta de lågre folkklasserna. Likasom i öfriga hufvudstäder,

råder här på några ställen en ytterlig fattigdom och uselhet, trots de många prunkande palatser wid flera gator och torg, det i allmänhet prydliga utseendet af staden, den stora rörelsen och verksamheten på alla ställen; hwilket allt skulle kunna öfvertala den oerfarna åskådaren, att wålnåga rådde härstädes, utan undantag. Denna fattigdom härleder sig förnämligast från de fattiga personernas egen tröghet och hoglöshet, så mycket oförlätligare, som man här, mer än på något annat ställe, ser exempel af drift och arbetsamhet. Då arbetslöbnera blifwit uppstegrade, och priset å matwaror fallit, så att en enda dags arbete kan skaffa uppehälle för trenne, så har deraf blifwit en följd, att somliga, af wanan att undandraga sig en fortsatt ansträngning, blifwit mindre omtänksamma för sitt bästa, och att andra åter, då de förwärfwat sig mera, än för dagen behöfdes, öfwerlemnadt sig åt utswäfningar på krogar och dylikt. När brist uppfommit, hafwa de tillgripit fremmande egendom, eller försäukt sig i andra wanarter. Antalet af swärare brottmå, som 1822 ransakades i Policeskammaren, woro 526, hwaraf de flesta angingo tjufnad, och år 1826 utgjorde de, efter ett nästan oafbrutet fligande, 652. Föbr fylleri och dryckenskap dömdes, år 1822, 675 personer, och, 1825, 822. Till hwilka oangenåma slutsatser föränleder icke ett sådant förhållande! Det enda, som, wid ett fortsatt betraktande af detta ämne, ger någon tillfredsställelse, är, att egentligen grofwa brott, såsom mord och dylikt, under sednare åren astagit. År 1822 woro de 8, 1823 lika många, 1824 6, 1825 5, och 1826 4.

I allmänhet herrskar dock kärlek för religion, och kyrkorna äro flitigt besökta, ehuru den lägre folkklassen i och omkring hufwudstaden icke tyckes hafwa så religiöst sinne, som Sweriges öfriga inwånare, i mer från hufwudstaden afstågens orter. Desså ökas mängden af vålta barn allt mer, hwar emot antalet af äktenskap förminskas. Om detta förhållande kan utförligare läsas i Bihanget I.

3) Stadens Utseende.

Sid. 63.

Stockholm anses i allmänhet af dem, som genomrest Europa och besett dess största städer, att hafwa den skönaste belägenhet af dem alla, endast med undantag af Constantinopel. Detta företräde har wår hufwudstad förnämligast derföre, att den är belägen på bar, mellan hafwet och den af våra insjöar, som har de skönaste stränder. De sårskilda

delarne af staden äro på sådant sätt åtskilda genom Mälarens och hafwets bugter, men sammanhänga medelst bryggor, dels af sten, dels af trä. Man kan således efter behag wälja antingen sjöwägen eller landwägen för sina fringsarter; åfwen skepp, eller åtminstone jakter, kunna lägga till wid de flesta delar af staden. Många hus hafwa tillgränsande trädgårdar, som på flera ställen sträcka sig ända ned till sjön och pryda des stränder. Flere af därne hafwa ansenliga hbjder, och de kala klipporna fluta hbjt uppöfwer husen, hwaraf kommer, att man här har så många wadra och widsträckt utsigter. Och, utgår man till de staden närmast omgifwande trakter, så hänföres man ännu mer af landskapets behag. Än kala, än af ekarnes, alarnes och björkarnes ljusa grönska bestuggade, än med mörka tallar betäckta klippor, yppiga fått, fruktbara åkrar, sorlande bäckar, glada lundar, Mälaren och des täcka holmar, flott och enkla landtgårdar omwexla med hwarannan i denna nejd, och stora, breda, ofta på hårda klippan fortgående, landsvägar löpa genom det täcka landskapet. Ett sådant läge är rikt på de mångfalldigaste sjö- och landprospecter.

Sid. 64, lin. 16—18 nedifr.

DråtselCommissionen, hwilken har stadens intrader om händer, har också fått sig ålagdt, att dels låta reparera de staden tillhörande byggnader, dels uppföra nya, på ett sätt, att det både kan wara till gagn och bidra till stadens prydligare utseende. Genom des åtgärd har ett nytt, wacker hus wid Hbtorget blifwit uppbjgd, Johannisbacke sänkt, twänne nya gator bypnade, Hornögatan (wid Nagwaldsbacke) och Trångsund (wid Storkyrkan) utwidgade, hamnar iståndfatta och flere hamnstoningar efter designerade strandlineer gjorda, m. m.

Desutom finnas särskilda committerade för bourse-, bro- och hamnbyggnader. För sådant ändamål uppbära committerade af DråtselCommissionen årligen 16,666 $\frac{2}{3}$ rd., genom intaxering på borgerliga rörelsen omkring 8000 rd., $\frac{1}{3}$ af tolagen, omkring 30,000 rd., m. m. Genom denna inrättning har bursen blifwit byggd, stora stenbron från Gustaf Adolphs torg till flottet, norra och södra slagtarehusen, stenbron öfwer Riddarholmsekanalen, quaien från Rosenbad till hamnen Rödö Bodarne kallad, och quaien nedanför den så kallade Logården. För det närwarande fortsattes quaibyggnaden wid Blasiholmen, med en årlig kostnad af 25 å 30,000 rd. bico.

Många enskilda hus af större betydhet hafwa äfwen i sednare åren blifwit uppförda, såsom det praktfulla Westmannska huset wid Kungsbacken m. fl.

Lin. 3—8 nfr. Den närvarande gatupplysningen är hbgst ofullkomlig. Man har varit betänkt på des förbättrande och i detta afseende gjort flera förslag. För några år sedan war fråga, att gaslysning skulle, på Engelsk beskostnad, anläggas, emot en wis afgift af staden. Detta förslag, ehuru beledsagadt med anbud, att kostnaden ej skulle öfverfliga den hittills warande, af ett Engelskt compagni, som bestriider gaslysningen i andra Europas hufwudstäder, såsom Berlin och Köpenhamn, blef dock ej antaget, fastän gaslysning redan förut blifwit använd, först af Bryggaren Schmidt wid Ortorsgatan, dernäst af Fabriqueuren Hiesleiter wid Måster Samuels gränd, samt Fabriqueuren Richter wid Högbergsgatan, och slutligen å Bryggaren Brandellii hus wid Drottninggatan och Szwalbänken, i Kongl. Stallet och Stora Bårnhuset, och har denna eclaireringsmetod, så widt wi känna, ej af andra eller annorstädes i hufwudstaden blifwit använd. Förslaget blef om intet, hufwudsaktligen af det skäl, att det förbehåll, Engelska compagniet gjorde, att ensamt få försälja den gas, som kunde erfordras för privatas räkning, hwar och en likwål obetaget, att för sin egen räkning tillverka, hwad han behöfde, bestreds af en del privata personer, som redan nedlaggt betydliga kostnader på sina gaspreparationsanläggningar.

Man föreslår man, att midt öfver gatorna, på mellan husen spända jernslänger, uppsätta reverberlyktor, samt i synnerhet aptera dem wid korsgator, så att samma lyfta kunde gifwa sten åt fyra håll. Dessa lyktor, såsom lysande ojemnförligt bättre än de förra, skulle behöfwas till långt mindre antal än de förra, och i kostnaden blifwa obetydlig skillnad. Sådana lyktor äro redan (Juli 1828), apterade på flera ställen, såsom på Jern-Contorets hus wid Lilla Nygatan, hwilket war det första näst Kongl. Slottet och Carl XIII:s torg, Brandförsäkrings-Contorets hus wid Mynttorget, Myntet, Rådhuset, Post-Contoret och 2:ne hus i des grannskap, Banken, Slusarne, Kammarherren Schinkels hus, samt 1 på Öster- och ett på Westerlånggatan, 1 wid Södtgatan, Bleckslagaren Klemmings hus wid Drottninggatan, 2:ne wid nedra delen af Regeringsgatan, ett wid Jakobs gränd, samt 2 eller 3 på Ladugårdslandet. Författaren har med flit uppräknat så många ställen, han i minnet funnat återkalla, för att hemta styrka för den förhoppning, han hyser, att,

när så många redan på ett år, vintern 1827—1828, flyndat att föregå med ett lofvärdt efterddme, också det förslag, stadens styrelse gifwit till allmän eclairering efter denna förträffliga method, kommer att af församlingarne i Stockholm med värma och nit omfattas, helst Jakobs och Clara församlingar synas i detta afseende willja gifwa ett vackert exempel.

I tabellen öfver de af staden utgående afgifter, är för ra gatulykthållningen beräknad till en årlig kostnad af omkring 20,000 rd. b:co, i hwad på privata husegare ankommer. Hela antalet af lyktor är omkring 3,500, deraf 164 underhållas på kronans och 300 på stadscassans bekostnad. Kostnaden för hvarje lykta är, öfver hufwud, beräknad till 6 rd., 32 ff. b:co.

Äfwen må omtalas den anstalt, som blifwit widtagen till att bibehålla snygghet inom staden. Renhållningen af alla publica platser har blifwit uppdragen åt wisa entrepreneurer. För 139 privata hus i Staden, inom broarne, kostar den omkring 3000 rd. årligen, eller wid på 21 rd. för hwarje egendom. Enligt denna beräkning, och efter hwad staden samt Kongl. Maj:t och kronan betalar, med omkring 16,000 rd., skulle således årliga kostnaden för gaturenhållningen i hufwudstaden kunna upptagas till 70,000 rd., efter hwilket belopp den äfwen, i ofwansläende tabell, blifwit subsumerad under diverse onera. Det bör ej lemnas obemärkt, att denna gaturenhållning ännu har många och stora bristfälligheter. Det hufwudsaktligaste felet, i afseende på gatuläggningen, är, att inga trottoirer, såsom i Europas berömda större städer, finnas å gatorna anbragta. Många gator äro också trånga och krokiga, förnämligast i den egentliga staden, och på bergiga delar af malmarne finnas gator, som knappt någon tid af året kunna befaras med åkdon, utan der endast fotgångare kunna klättra sig uppföre.

Staden, hvars hela område är indeladt i quarter och tomtnummer, har, utom detsamma, ingen waghållning; och inom detsamma ingen annan än den, som åligger hus- och tomttegarne sjelfwa; nämligen att, i lika längd med egendomens sträckning, underhålla gatuläggningen eller grusningen till halfwa bredden af hwarje tillstötande gata, och till 12 alnars bredd inpå hwarje tillstötande torg eller öppen plats.

Sid. 65, lin. 9—13.

Redan genom byggnadsordningen af år 1766 förordnades, att inga andra än stenhus skulle i staden och å malmarne få uppföras. Genom särskilda resolutioner har Kongl.

Måjst sedermera tillåtit, att långst bort på malmarne, och eljest på mindre eldfarlige ställen, uppföra trähus utan eldstäder.

VII.

Helsowården i Stockholm.

1) Sundhets Collegium m. m.

Sid. 67, lin. 14 nedifr.

Antalet af fattiglåkare är nu mer så förökadt, att ett sådan finnes för hvar församling, äfvensom deras löner, ehuru obetydliga, dock, i affeende på quantiteten, äro högre än det här utsatta belopp. Dessa löner, äfvensom medel till medicamenter för fattiga sjukas behof, utgå från församlingarnes fattigeaffor.

Lin. 4 nfr. Denna instruction för fattiglåkarne war af d. 11 Nov. 1812; men sedermera har en ny blifwit utfärdad d. 25 Maj 1827.

Sid. 68, lin. 3—5.

I nya instructionen är ej något speciellt föreskrifwet om barnafödersfors wård, äfvensom de icke nu mer skola ingifwa förteckningar på sjuka till Sundhets-Collegium, utan till stadsphysicus. De antagas af församlingarnes fattigdirectioner, sedan Sundhets-Collegii utlåtande öfwer deras skicklighet blifwit inhämtadt. De skola i dagbladen tillkännagifwa sina boningsställen inom församlingarne, äfvensom hvilka timmar på dagen de träffas hemma. De få ej utan tillstånd aflägsna sig från hufvudstaden längre än ett dygn. De skola wårda alla, inom sina district boende, fattiga, både utom och inom fattig- och försörjningshusen.

Sid. 68, lin. 10.

Denna instruction har blifwit något modifierad och förändrad genom sednare Kongl. Br. Utom en ordförande och en vice ordförande, äro 2 medicinal-råd och 4 afessorer Collegii ledamöter. Collegium är fördeladt i 2:ne divisioner, den civila och den militära, under hvilken sednare hörer FältläkareContoret, för hvilket särskild instruction är utfärdad, d. 1 Febr. 1813.

Sid. 69.

Denna curanstalt war ett slags privat åtagande af Lifs-
medicus Hallman, åtminstone hade den aldrig någon be-
stämd fond eller local. De sjuka anmålde sig hos honom
och erhöillo recepter, medicamenter och stundom sjuknat. Ef-
ter Hallmans död fortfor denna anstalt äfwen i Archiatern
och Riddaren af Bjerkens tid, men har sedermera upphört.

Lin. 11 nfr. Detta uttryck, att medicinalverket i Stock-
holm täflat med de bästa slika inrättningar i Europa, gäl-
ler endast må hända för äldre tider, men icke för våra da-
gar, så wida man nämligen endast har afseende på det eko-
nomiska och quantitativa i lazarettet och dylika barmhertig-
hetsinrättningar, hwilka, i flera Europas hufvudstäder, finnas
så stora och widt omfattande, att våra dermed ej kunna jemn-
föras. —

Lin. 8 nfr. Här om gäller äfwen föregående anmärk-
ning, åtminstone så widt, att icke våra anstalter härwid
kunna sägas vara de bästa af alla. För medicinalstaten äro
särskilda medel af staten anslagna, och eger SundhetsColle-
gium, till hämmande af uppkomna farfoter, af dem disponera,
hwad som kan anses behöfligt. För detta ändamål hafwa också,
på särskilda ställen, såsom wid Danwiken, Sabbathsborg och
på Långholmen, provisoriska sjukhus blifwit inrättade, hwil-
ka upphört, då smittan slutat; men, som det ligger i sakens
natur, att dylika sjukhus ej hinna inrättas förr, än smittan
redan gripit omkring sig, så upplåt Kongl. Maj:t, d. 21
Nov. 1827, s. d. Catharina kronobränneri egendom att dis-
poneras till ett sådant ständigt sjukhus, äfwen som till en
sjuks- och arbetsinrättning, med 50 sängar; och komma dessa
inrättningar att framdeles organiseras.

Sid. 70, lin. 1.

a) Provincial-läkarnes antal är nu mer något förö-
kad. b) Bland medicinalstaten böra wäl också anföras de
egentliga läkarne för Stockholms stad, nämligen stadshyffis-
cus och stadschirurgus, jemnte en medhjelpare. För dem
utfärdades en instruction, d. 25 Juni 1796, som war gällan-
de ända till d. 25 Maj 1827, då en ny utkom.

Lin. 5. Collegium har nu mer sina sammankomster i
ett kronan tillhörigt hus på Riddarholmen.

Lin. 7. Detta bibliothek har nu mer blifwit förflyttadt
till Carolinska Medico-Chirurgiska Institutet. Vidare här-
om ses wid Institutets beskrifning.

Lundeqwist, III, Bih.

Sid. 71, lin. 1—3.

Anatomiska dissectioner hafwa ej, sedan en längre tid tillbaka, förrättats i Stadshuset. Föbrut war en anatomiskal i Sundhets-Collegii hus på Riddarholmen; men, sedan Carolinska Institutet stiftades, blef den förflyttad till dess egen-dom på Kungsholmen.

Lin. 4—16. Badare (barberare) få nu mer åderlåta, ympa koxpor, anlägga förband och annat, som hörer till den mindre chirurgien, sedan de, efter föbrutgången examen, blifwit badaremästare; men de få ej syfvelsätta sig med inwärtets medicin. Se Collegii Medici Ordning för Badarne i Rifet, d. 19 Decemb. 1807.

Lin. 5 nfr. Apothekare-Societeten har, genom sam-mansskott, äfwen från apothekare i landsorterna, samlat en fond, som i bberjan war 9,500 rd. b:ro, men sedermera blif-wit förökad. Societeten har stadgat, att rentan deraf skulle användas 1:o till 2:ne stipendier, om 200 rd. b:co årligen hwardera, för pharmaciæ studiosi, att i 2:ne år wistas wid någon af rikets akademier. 2:o. Till understödd för behöf-wande bland dess medlemmar. 3:o. Till formerande af ett bibliothek, som skall hållas öppet till utlåning för hwar och en, som hörer till detta yrke. På denna stiftelse wanns kongl. stadsfästelse d. 16 Juli 1821.

Sid. 73, lin. 7—9 nfr.

För Apothekarewetenskapens lärande och utföring är ett nytt reglemente utfärdadt d. 11 Aug. 1819. I enlighet der-med, skola pharmaciæ studiosi stå examen inför Sundhets-Collegium. De, som willja blifwa apothekare, skola åter ta-ga examen hos professorerna i chemien och naturalhistorien wid Carolinska Institutet, samt hos 2:ne apothekare.

2) Seraphimer-Lazarettet.

Sid. 75, lin. 16.

Uti betänkfandet, angående åttfilliga förbättringar uti sjukwården inom hufwudstaden, af den för detta ändamål förordnade comite, står, att sjukfångarnes antal, 1761, war 40.

Lin. 23. Uti anförda betänkfande står, att sjukfångar-nes antal, år 1775, blefdes med 4.

Lin. 24—26. År 1800 war fångarnes antal 88, år

1805 hade det förbräts till 100, 1810 till 107, 1821 till 109. Genom den förändring i ekonomin, som directionen, år 1822, widtog, att ställa mathållningen på entreprenade och att i hela förvaltningen införa en noggrannare kontroll, har det blifwit möjligt att, utan betydligt ökande af omkostnaderna i allmänhet, så ansefligt utwidga lazarettet, att sjukfångarnes närvarande antal uppgår till 140. Då lazarettets bestämmele ej endast är, att mottaga sjuka från staden, utan äfwen från Stockholms län, samt från landsorterna sådana patienter, hvilka behöfwa undergå sibrre chirurgiska operationer, så upplåtas wänligen 20 sängar åt länets samt 10 åt landsorternas sjuka, då 110 återstå för hufvudstadens behof. Af detta sednare antal äro 4 anslagna enligt Antivaris, i beskrifningen nämnda, disposition; 3:ne för Finska församlingen, genom de, år 1811, för Finska flyktingarne insamlade medel, 2000 rd. b:co; 2:ne för veneriska sjuka, medelst 4000 rd. b:co, skänkta, år 1813, af en ofönd, under motto: af Bjerkeus ungdomswån; äfwen som särskilda contracter äro ingångna med åtskilliga corporationer för deras sjuka, och finnas sådana contracter för närvarande med bagare-, snickare- och smedmakaregesällerna, med lägre tullbetjeningen och fabriksarbetarne. Nu mer är, genom Kongl. Br. d. 21 Nov. 1827, beslutet, att lazarettet skall tillbyggas och utwidgas med ytterligare 150 sängar, så att det blir att anse såsom ett centralshus. Wörjan med denna tillbyggnad lär, under insiundande sommar (1828), komma att företagas.

Lin. 16 nfr. Alla med fattigbetyg försedda, hwilkas sjukdom är af swårare beskaffenhet, blifwa, i den mån som utrymmet tillåter, gratis intagna och hafwa äfwen företräde för de betalande. Obotligt sjuka mottagas ej. Afgiften för de betalande, i allmänna rummen, är nu 3 rd. b:co för månaden samt, för de betalande, i extra rum 10 rd. samma mynt för hwarje månad.

Lin. 9 nfr. Från lazarettets stiftelse till slutet af år 1826, hafwa inalles 52,523 sjuka derstädes warit intagna och wårdade. Af detta antal hafwa 35,459 warit fattiga sjuka från hufvudstaden, och återstoden, 17,064, dels betalande, dels sjuka från landsorterna.

Sid. 76, lin. 11.

De ordinarie läkarsystemerna wid lazarettet äro, för närvarande, 4, nämligen öfwer- och underläkare, öfwer- och underkirurgus.